

Oost *en* West

Historisch ogenblik: de soevereiniteitsoverdracht door H. M. Koningin Juliana. Rechts minister-president dr. W. Drees, links premier drs. Mohammad Hatta en Sultan Hamid II van Pontianak.

•
N.V.
P. F. van Vlissingen & Co's
Katoenfabrieken
Helmond
•

DE TWENTSCHE BANK N.V.
AMSTERDAM

VESTIGING TE LONDEN:
B. W. Blijdenstein & Co.
54-55-56 Threadneedlestreet, E.C. 2

VERTEGENWOORDIGER TE NEW YORK:
A. Philippe von Hemert
42 Broadway

Wessanen's Koninklijke Fabrieken N.V.
Opgericht 1765 Wormerveer

Meelfabrieken

Olifabrieken

Mengvoederfabriek

Rijstpellerij

Havermoutfabriek

Cacaofabriek

De nieuwe taak

Als onze vlag omlaag gaat, zal menig een het hoofd buigen — en nochtans moeten wij aanstonds het Indonesische rood-wit begroeten als bevriende kleuren.... Wat zal ons de kracht daartoe geven? Wat moet ons de kracht schenken, om ons dan niet te verliezen in verdriet en in verbittering?

„Die kracht, vrienden van Oost en West, zullen wij slechts uit één bron kunnen putten. Zij is te vinden in onze genegenheid, onze toewijding, onze liefde voor Indonesië. Zo ooit, dan worden deze gevoelens thans op de proef gesteld. Zo ooit, dan behoren wij die thans en in de toekomst ongeschonden te bewaren”.

„Want zij alleen zijn het, onze toewijding en onze genegenheid, die de schrale en dode letter van de Unie warm en levend kunnen maken en die op den duur kunnen verenigen, wat door haat en onrecht werd gescheiden”.

Deze regels waren de laatste uit het slotartikel van het vorig jaar, dat zelf het laatste was van meer dan driehonderd jaren Nederlands bewind in Indonesië. Het waren afscheidsregels — van een jaar, van drie eeuwen, van een afgesloten tijdperk.

Er is, voor het zo ver kwam, fel en verbitterd gevochten. Tegen onwil, onrecht en onkunde. Tegen wanbegrip, wanorde en terreur. Tegen dwalingen, ficties en fatale fouten. Tegen alles, wat wij zagen als een nodeloze, schadelijke en levensgevaarlijke overhaasting. Als een roekeloze afbraak van wat generaties bouwden. Als een willekeurige scheiding van wat de natuur en de historie samenbrachten.

Goed — het heeft alles niet geholpen. Het bleek niet mogelijk in Indonesië alle welgezinde krachten te bundelen. Het is niet gelukt een ringelorende buitenlandse inmenging terug te wijzen. Het Nederlandse volk is er niet in geslaagd de krachten op te brengen, die onmisbaar waren om een sterk beleid door een sterke regering te doen voeren. Een kille wind van onmacht is in Nederland over het volk gevaan. En in Indonesië rusten de doden in hun graven. En de Nederlandse driekleur is voor goed omlaag gegaan.....

* * *

Het is alles voorbij en onherroepelijk.

En nu gaat het er om. Nu komt het er op aan. Nu zijn twee houdingen mogelijk: men kan zich mismoedig afwenden of men kan alle krachten inspannen om in de nieuwe verhoudingen alles te doen, wat voor Indonesië en Nederland gedaan kan worden.

De kracht, die ons dit laatste doet kiezen, werd aangewezen in de zinsneden, waarmede wij onze slotbeschouwing in 1949 besloten en die hierboven worden herhaald.

Wij herhalen het andermaal: de banden, die ons met Indonesië verbinden, zijn banden van genegenheid. Verreweg de meesten onzer hebben in Indië gewoond; wij waren er de beste jaren van ons leven. Velen onzer zijn er geboren. Bij ons allen groeide de gehechtheid. Wij hebben land en volk van Indië lief gekregen.

Het zijn — wij herhalen het andermaal met de diepste ernst — het zijn deze gevoelens, welke onze houding jegens Indonesië thans en in de toekomst bepalen. Zij bepalen tevens onze plicht: de Koninklijke Vereeniging Oost en West zal er naar streven, dat het nieuwe Indonesië en Nederland metterdaad vrijwillig samenwerken, dat metterdaad de culturele banden worden versterkt en dat zij metterdaad die andere band gaan vormen: de vriendschapsband.

* * *

Die taak is waard, dat wij er onze beste krachten aan geven.

Daarbij moeten wij op veel teleurstelling en op veel kwade kansen wel bedacht zijn. Vooral in de eerste tijd zullen bij ons zelf veel verdriet, veel pijn en vele grieven overwonnen moeten worden, terwijl ginds stemmingen van overmoed, onwil en vijandigheid te verwachten zijn. En er is het gevaar, dat tijdelijk in Indonesië juist onverzoenlijke groepen zich het sterkst doen gelden. En het

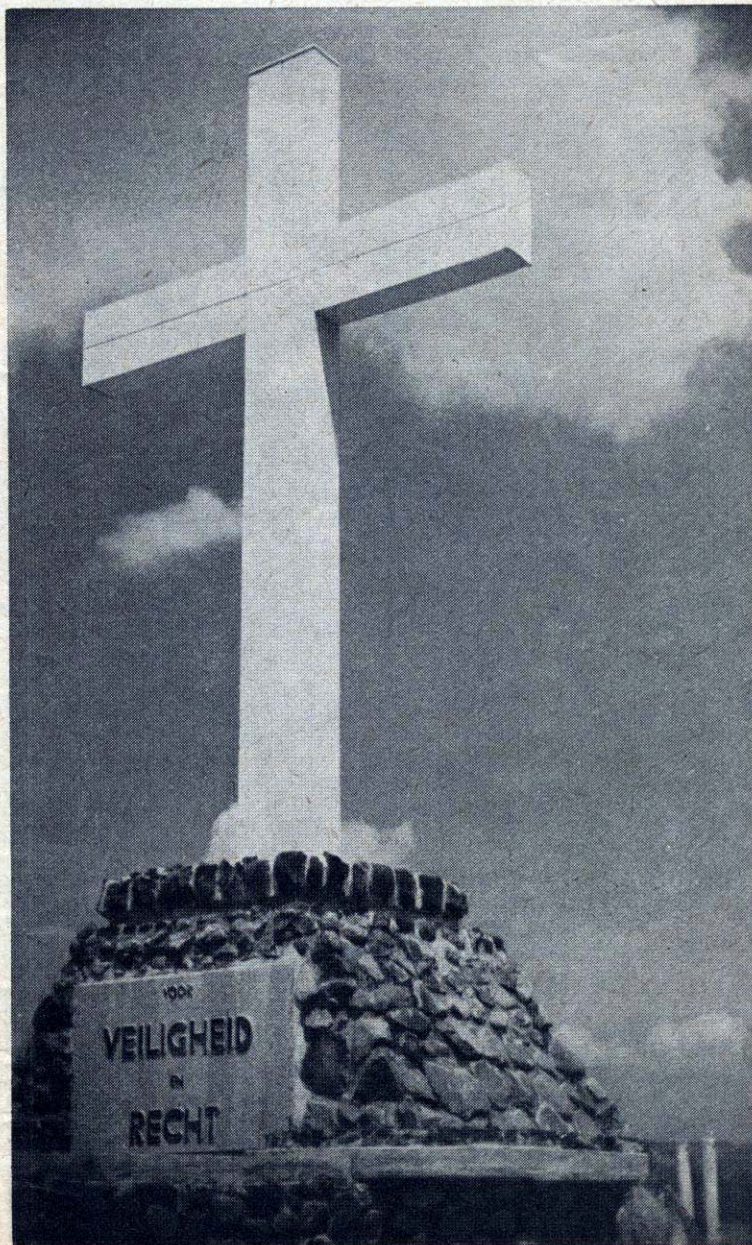
grootste gevaar: dat de nieuwe staat niet bij machte zal blijken, zich tegen de stormloop van het Aziatisch communisme te verweren.

Blijkt men evenwel ginds sterk genoeg, om tegen die communistische bedreiging stand te houden, dan metterdaad kunnen geleidelijk de omstandigheden groeien, welke een duurzame samenwerking mogelijk maken.

En dan komt het er voor ons op aan. Dan gaat het er om, of ons „Oost en West” in Nederland de krachten kan bundelen van allen, die weten hoezeer ook in de toekomst de samenwerking een levensbelang vormt voor beide landen. Dan zal met name „Oost en West” er naar moeten streven, hier in Nederland allen te verenigen, die door genegenheid voor land en volk van Indonesië worden beziel. Daarbij zullen — men moet er op bedacht zijn — teleurstellingen hier en ginds niet uitblijven; er zijn ook thans, hier en ginds, vele boze machten aan het werk.

Maar noch moeite, noch zorgen, noch dèstillusies mogen ons terughouden van de taak, die hier werd aangewezen: harmonie te stellen tegenover chaos, liefde tegenover haat, samenwerking tegenover vervreemding, eendracht tegenover verdeeldheid. Wij geloven, dat hier voor Nederland een grote taak ligt. En wij weten, dat in het vervullen van die taak aan onze Koninklijke Vereeniging „Oost en West” een voornaam aandeel toekomt. Want onze kracht steunt in onze diepe genegenheid voor land en volk van Indonesië.

d. K.

Als een stille wachter staat het kruis op het Ereveld te Semarang, waar de doden rusten. De gedenkplaat vermeldt, waarvoor zij vielen: voor veiligheid en recht....

AFSCHEID....

Semarang, stad van onrust en oproer. Een handjevol Japanners verdedigt de vrouwenkampen tegen duizenden inlanders, die gewapend met stokken, krissen en geweren telkens weer onder ijselijk geschreeuw en gehuil, de kampen bestormen. Geratel van mitrailleurs, geweerschoten, angstkreten en daar tussendoor het zware gebons van mortieren.

De vrouwen, die drie jaar lang de vreselijkste ontberingen hebben geleden houden zich rustig. Gelatenheid tekent zich af op hun vermagerde door de zon uitgedroogde en gerimpelde gezichten. Zij hebben al zoveel meegemaakt, hier zullen ze ook wel doorheen komen en mocht dat niet het geval zijn, wel dan is dat het noodlot. Iets van het Oosters fatalisme heeft zich in hun ziel vastgelegd. In die jarenlange ellende hebben zij geleerd te berusten als vechten niet meer helpt.

Eindelijk komen Brits-Indische soldaten de Japanners aflossen, maar rust heerst er nog niet in Semarang. 's Nachts klinkt onheilspellend het geluid van de tongtong onderbroken door het plotseling oplaaiend geschreeuw van een groepje fanatieke Javanen. Het nijdig geknetter van een machinegeweer en het is weer stil, alleen het geluid van de tongtong is nog hoorbaar....

In koortsachtige haast wordt er gewerkt aan het in veiligheid brengen van de vrouwen en kinderen. Een klein groepje Nederlanders zorgt voor de organisatie. Lange colonnes van vrachtwagens vol vrouwen en kinderen, begeleid door jeeps met gewapende soldaten, rijden in snelle vaart door de verlaten straten van Semarang van de kampen naar de haven. Doodse stilte heerst in de stad en geen Javaan laat zich zien. De gehelmde sol-

daten letten scherp op en houden de hand aan de mitrailleurs.

In de broeiend warme havenloodsen worden de mensen ondergebracht. Waanzinnige wanorde, er moet voor eten gezorgd worden, er is maar één waterkraan. Toiletten zijn niet aanwezig. Zieken moeten verzorgd worden. Doktoren werken dag en nacht onder de moeilijkste omstandigheden. Na twee dagen als er eindelijk een klein beetje orde en rust geschapen is, komt het bericht, klaar maken voor het vertrek. Het oude koffertje wordt weer met wat stukken touw dichtgeknoopt en de groezelige klamboe opgevouwen en de bevrijde kampbewoner, mager, zwak en dodelijk vermoeid is weer reisvaardig. Eindelijk is het doel, waar drie jaar lang fel verlangend naar werd uitgezien, bereikt. De tocht naar het geboorteland neemt een aanvang. Langzaam verdwijnt het land onder de horizon. Java, dat een deel is geworden van jezelf, onbeschrijflijk mooi, met z'n bergen en sawah's. Het land waar de bewoner van de desa weemoedige tonen ontlokt aan de fluit, als de maan langzaam opkomt en alles onderdompelt in een zilverige stilte.

Terwijl ik daar tegen de reling geleund sta te staren en het laatste groen eerst aarzelend en dan plotseling, verzinkt in een door de zon overgoten zee, voel ik een stil verdriet, dat vreemd aandoet omdat nu op dit moment toch eindelijk de bevrijding een feit is geworden. Velen zijn er die dit niet mochten beleven, zij zijn gestorven in de kampen, zij bereikten het eind van de lange moeizame tocht niet en hun lichamen rusten nu in de aarde van een land, zo paradijsachtig schoon, dat zo goed kan zijn, maar ook zo wreed. Gedachten aan stille avonden komen omhoog, het gegons van de miljoenen insecten, ver weg in de kampong het geluid van de gamelan, een geluid dat de stilte van de tropische nacht, die geen stilte is, niet verstoort maar de harmonie van het geheel volkomen maakt.

Het middaguur, het warmste gedeelte van de dag, iedereen rust om deze tijd. De lucht boven de asfaltweg trilt van de hitte. Op de hoek van de straat in de schaduw van een waringinboom heeft een limonadeverkoper zijn draagbare stalletje neergezet. Enkele inlanders hurken er omheen en slurpen langzaam genietend de koele drank op. Ze zijn zwijgzaam deze mensen, want zelfs zij, kinderen van het land, zijn slaperig van de warmte. Ook de hond die dromerig naar de mensen bij het stalletje kijkt hapt niet nijdig naar de vliegen, die om z'n kop gonzen. Even nog knipoogt hij, dan geeft hij de strijd op en legt met een tevreden zucht de kop tussen de voor zich uitgestrekte poten.

De pasar, een mengeling van kleur en drukte, van geurende vruchten en stinkende vis. Javanen in hun stemmige sarongs, de Madoerezen met hun felkleurige jasjes. Deze kooplieden die zingend hun waar aanprijzen. De kleine Chinese toko's. De baboe, die boodschappen doet, gekleed in haar heldere witte badjoe, de keurig gesteven sarong. In het glanzend zwarte haar een gouden speld en een paar melatibloemetjes. Schijnbaar in hevige twist gewikkeld met de Chinese spekverkoper, in werkelijkheid een stukje goed toneelspel, dat opgevoerd wordt om het spek een paar centen goedkoper te krijgen.

En dit alles is Java, is zeg ik, want stormen kunnen over dit land gaan, alles kan veranderen, maar Java blijft Java. De bergen en de sawah's zullen niet verdwijnen en ook de man met de fluit, de gamelan, de kleurige en levendige pasar, de stille avonden met al hun geluiden, dit alles zal altijd blijven.

Zeker weet ik het nu, de wreedheid van het land zal ik vergeten. De vreselijke herinneringen zullen vervagen en alleen het mooie en goede, de pracht en de schoonheid zullen in mijn gedachten blijven leven en het zal als een kostbaar bezit zijn, dat geen macht ter wereld mij meer kan ontnemen.

A. STINS

„.....een kostbaar bezit; een stil verdriet.....”

WOORDEN BIJ EEN NIEUW BEGIN

Ex-HVK Lovink,

in zijn afscheidsrede

Ik meen niet beter uitdrukking te kunnen geven aan de wens van mijzelf en van alle Nederlanders, die op dit ogenblik hier met mij op Indonesische bodem staan, dan deze onder woorden te brengen in de gedachte zoals zij leeft in het hart van het Indonesische volk:

Moge vrede heersen, de rijst voorspoedig groeien en de natie in kracht toenemen, en de geschiedschrijvers in later eeuwen van de nieuwe staat hetzelfde kunnen zeggen als opgetekend staat in de oorkonde van Tjanggal in het jaar 732 van 't bewind op Java van Koning Sandjaja: dat het volk zonder beducht te zijn voor gevaren zich te slapen legde op de grote weg en de mensen, rijk in goede naam, 't goede, nuttige en aangename genegen. God zegene Uw land en Uw volk.

Drs Moh. Hatta,

Premier der R.I.S.

Een ding staat voor ons vast. De nieuwe staat zal zijn een rechts- en cultuurstaat, waar recht, vrede en arbeid voor de beschaving richtsnoer zullen zijn. Ik ben ervan overtuigd, dat ook in Uw hart vreugde over het feit is dat het conflict, dat Nederland in Indonesië bezig hield, niet geëindigd is met geweld en chaos, maar dat het geëindigd is met de creatie van nieuwe vriendschappelijke banden tussen beide landen. Beide volkeren zullen op voet van vrijheid, vrijwilligheid en vriendschap elkaar tegemoet komen en daarmee aan de Unie-plant die voorwaarden schenken, die zij voor wasdom behoeft.

Het moge al waar zijn, dat aan beide kanten groepen zijn die niet ten volle instemmen kunnen met wat tot stand werd gebracht, het is en blijft echter onze heilige overtuiging, dat de gekozen weg de beste is voor de vrede en welvaart van beide volken en de ganse wereld.

Het schip van de R.I.S. begint zijn vaart op de wereldzee. Wij zijn ons bewust van de gevaren. Met vereende krachten zullen wij het sturen naar de haven van vrede en welvaart. Was het in vroegere tijd zo, dat de Nederlanders na gedane arbeid dankbaar terugblikten naar hetgeen zij beleefden en hadden gewrocht, het is onze innige hoop dat in de komende tijd de Nederlanders, die in de nieuwe verhoudingen ons helpen zullen in ons werk eveneens na gedane arbeid in Indonesië dat zelfde gevoel in hun hart mogen hebben, n.l. dat zij oprecht hebben meegewerkt aan de opbouw van het nieuwe en vrije Indonesië.

F. J. Kist

Vice-admiraal

„Bij K.B. ben ik op het moment der soevereiniteitsoverdracht eervol ontheten uit het ambt van Commandant der Zeemacht in het Oosten en Hoofd van het Departement der Marine in Indonesië en benoemd tot Vlagofficier der Koninklijke Marine in Indonesië, voerende het bevel over het personeel en onderdelen der Koninklijke Marine alhier. Gelijktij-

dig is in de positie der Koninklijke Marine in deze gewesten deze verandering gekomen, dat zij niet meer vanzelfsprekend, maar op verzoek van de Verenigde Staten van Indonesië, hier vertoeft.

Enerzijds volgt hieruit dat het Marine personeel, dus gij, hier te lande een behandelingskunt verwachten als gast, anderzijds rust op U de plicht U als een correct gast te gedragen.

Bedenk dat het prestige van Nederland hier wordt beoordeeld naar Uw houding en dat gij Uw land geen betere dienst kunt bewijzen dan bewust van Uw Nederlanderschap, zelfverzekerd, waardig en correct op te treden en daardoor het respect af te dwingen van de Indonesiërs.

Slechts op die wijze dient gij naar behoren Uw land en Haar die als Hoofd van de Nederlands-Indonesische Unie de samenwerking van Nederland en Indonesië symboliseert.

Leve de Koningin!”

De legercommandant

Lt.-gen. Buurman van Vreeden

Wij dragen de taak, welke thans van onze schouders zal worden genomen, over in de zekerheid, dat wij in de afgelopen jaren een moeilijke plicht naar behoren hebben vervuld, naar beste weten en kunnen.

Wie het recht heeft, in dit besef zijn taak neer te leggen, heeft dit te doen op waardige wijze. Dit is hij aan zijn land en aan zichzelf verplicht.

Zoals ik U reeds eerder mededeelde is voor velen Uwer de taak in dit land nog niet geëindigd, doch slechts in een geheel nieuw stadium gekomen.

Bovendien hebben wij allen, al wordt dan ook het handhaven van recht en orde van onze schougers genomen, onverschillig of wij in dit land nog een plicht hebben te vervullen, onze laatste belangrijke bijdrage te leveren aan de opbouw van de in Den Haag geprojecteerde Nederlands-Indonesische Unie en

deze bijdrage ligt in onze houding en ons gedrag in de naaste toekomst.

Daarom moet ik van iedere KNIL- en KL-militair eisen dat hij zich bij en na de soevereiniteitsoverdracht gedraagt zoals een goed soldaat betaamt. Wij hebben er voortdurend met nauwkeurigheid en zorg voor te waken, dat geen onzer de directe of indirecte aanleiding wordt tot ongewenste gebeurtenissen.

Wij zullen ons, ook onder wellicht moeilijke omstandigheden, hebben aan te passen, bij de nieuwe verhoudingen en dit ook in ons gedrag hebben te tonen.

Ir. Soekarno

President der R.I.S.

„Bij mijn terugkeer in Djakarta, en tussen die tienduizendkoppige menigte, welke mij begroette, voelde ik mij als een vis in het water, als een karbouw die terugkeert naar zijn kraal”, aldus President Soekarno toen men hem vroeg naar zijn eerste indrukken. („Sebagai ikan poelang ke kolam, sebagai kerbau poelang ke kandang”). Over de receptie van die avond zei de President: „Ik ben ten eerste getroffen door de buitengewoon grote opkomst van gasten op deze avond, onder wie een groot aantal Nederlanders. Voornamelijk tot de Nederlandse gasten wil ik mijn gevoelens uiten, n.l. dat ik zeer getroffen ben door hun komst en door hun goodwill, die zij hierdoor getoond hebben. Deze voorbeelden van goodwill en samenwerking versterken nogmaals mijn overtuiging, dat de jonge staat Indonesië weldra zijn eerste aandeel tot de totstandkoming der wereldvrede zal kunnen bijdragen”.

Gatot Soebroto

Militair gouverneur

Voor het betrachten van de plicht, die allen wordt opgelegd, is het volgende van zeer groot belang: werkt hard en volvoert de opgedragen taak op een eerlijke wijze. En voor een ieder die graag werkt hoeft niet de minste vrees te bestaan. Indonesië is groot. Indonesië is rijk. In velerlei werkkringen bestaat een grote behoefte aan werkkrachten.

De overdracht van de soevereiniteit betekent een verdubbeling van werk. Voor iedere ingezetene, voor ieder mens. Wel de vrijheid en wel de soevereiniteit willen genieten, maar niet het zware werk dat daar het gevolg van is, dat betekent de ondergang. Van het begin van de overdracht af moet iedereen bereid zijn hard te werken en flink aan te pakken zonder eerst te wikken en te wegen of men wel veilig is. De veiligheid wordt gewaarborgd.

Maar als men bereid is hard te werken en niet steeds op eigen voordeel belust is, dan vertrouwt ik er op dat alle moeilijkheden overwonnen kunnen worden.

Ik geloof dat men als godsdienstig en human mens toch liever zijn medemens ziet in welvaart, dan dat men hen moet gadeslaan in armoedige omstandigheden en steeds verward in moeilijkheden. En daarom hoop ik van ganser harte dat de soevereiniteit dit kan verzeilen. Ik dank U. En werkt voort.

PRESIDENT SOEKARNO

De President van de deelstaat Oost-Indonesië heeft voor „De Locomotief” een beschouwing geschreven op de dag van de soevereiniteitsoverdracht, welke hier volgt. Zij is gericht tot de Nederlanders in Indonesië.

„Het masker valt weg”

Een artikel

door

Tjokorde Gde Rake Soekawati

Voor de eerste maal in onze geschiedenis zullen wij als Indonesisch volk optreden in de vrije wereld der volkeren in het inspirerend besef van nu af aan zelf de verantwoordelijkheid over ons lot en over onze toekomst in handen te hebben. Wij allen hebben dit moment gedurende de afgelopen jaren zien naderen en wisten dat dit gebeuren zou.

Twee aspecten van positieve waarde

In het algemeen echter hebben wij, Nederlanders en Indonesiërs, er op verschillende manieren tegen aangekeken. Hoewel wij scherp de problemen zagen die deze gewichtige ommekeer in de verhoudingen tussen onze beide volken hier te lande zouden opleveren, overheerste bij ons, Indonesiërs, de overtuiging van de historische noodzaak van deze ommekeer.

Aan Uw kant heerste in steeds toenemende mate begrip voor deze historische noodzaak doch anderzijds heeft de ontwikkeling van U grote aanpassingen geëist. Wij begrijpen dit ten volle en wij waarderen ten zeerste dat een belangrijk deel der hier werkende Nederlanders er toe in staat is geweest deze aanpassing geestelijk te verwerken.

Ik moge U op deze plaats op twee aspecten wijzen die naar mijn overtuiging voor U positieve waarde moeten hebben.

Al beschikt een volk nog over te weinig krachten met de benodigde ontwikkeling en ervaring om in de Overheids- en economische sfeer het peil te handhaven en zelfs op te voeren, niettemin moeten er belangrijke latente constructieve krachten vrij komen tengevolge van het feit, dat het zich zelf verantwoordelijk gaat weten voor eigen lot. De draagwijdte van de impulsen die hiervan uitgaan is niet te wegen of te meten, doch vaak zijn imponderabilia oneindig belangrijker dan exacte vaststelbare feiten. Indien U de uitlatingen van Indonesische voormannen en de ontwikkeling der gedachten in leidende kringen sinds de gelukkige afsluiting van de R.T.C. hebt gevolgd, hebt U in deze luttele weken

reeds een belangrijke heroriëntering kunnen waarnemen van een geestelijke gerichtheid op het bereiken der nationale desiderata op een geest van bezinning op de ontzaglijke taak om aan de verworven onafhankelijkheid inhoud te geven.

Dit wat betreft het objectieve probleem van het welzijn van dit land en volk.

Hiermede hangt ten nauwste samen het subjectieve probleem, dat naar mij bekend is, U allen vervult inzake Uw positie en taak als volksgroep in de nieuwe Indonesische maatschappij, de mate van waardering waarop U in de toekomst kunt rekenen en die bepalend zal zijn voor Uw definitieve beslissing, of Gij Uw persoonlijk levenslot aan dat van Indonesië wilt blijven verbinden. De nauwe samenhang ligt voor de hand.

Juist de heroriëntering in Indonesische kringen, waarvan ik gevaagde, zal naar mijn overtuiging tot resultaat hebben, dat binnen zeer korte tijd de waardering voor de belangrijke bijdrage, die U voor de opbouw van de Indonesische maatschappij kunt leveren, uit de sfeer der verklaringen zal komen in die der zeer tastbare bewijzen.

Velen Uwer hebben in het verleden goede relaties met Indonesiërs onderhouden, welke soms zelfs uitgroeiden tot persoonlijke vriendschap. Toch zal U niet ontgaan zijn dat er steeds iets was, een „finishing touch”, dat aan zulke vriendschap ontbrak. Bij bepaalde grenzen hield de intimiteit op. Bepaalde gebieden werden van weerszijden in het geestelijk contact vermeden. Over en weer kon men zich niet uitspreken zoals dat het geval was bij Nederlanders onderling. Sommigen spraken van een Oosters masker en over het verschil tussen Oost en West, dat veroorzaakte, dat „never the twan will meet”.

PREMIER HATTA

Als mijn persoonlijke overtuiging spreek ik uit, bovendien wetend die van vele mede-Indonesiërs te vertolken, dat met de Souvereiniteitsoverdracht, dit „verschil” principieel de wereld uit is en dit „masker” weggevallen is. Wij staan thans tegenover elkaar als vrije mensen, elk een vrij volk vertegenwoordigend, dat een eigen persoonlijkheid en een eigen zelfbewustzijn bezit.

Ik zei, dat de verschillen en de grenzen „principieel” overwonnen zijn.

Het ligt tenslotte in de aard van sociale processen, dat individuele vermogens tot aanpassing aan nieuwe verhoudingen uiteenlopend zijn. Individuele Indonesiërs en individuele Nederlanders zullen geen gelijke tred kunnen houden met de ontwikkeling, doch voor degenen, die dit wel kunnen, ligt de weg tot elkander open! De waardering die U vroeger reeds in zeer vele gevallen van ons ondervond, zal thans nog toenemen, daar de grens, die de vroegere verhoudingen stelde weggenomen is.

Wij beseffen dat Uw medewerking van ganser harte gegeven, voor ons onontbeerlijk is.

Gij hebt voor een belangrijk deel in het verleden een werkkring in Indonesië gekozen uit belangstelling en liefde voor land en volk en vaak omdat Ge dit land als Uw tweede Vaderland was gaan beschouwen. Ik weet, dat het U zeer zwaar zou vallen Uw eenmaal gekozen levenslijn af te breken.

Daarom roep ik U op tot geduld en vertrouwen, voor Uw eigen levensgeluk en in het belang van Indonesië.

De Sultan van Djocja, tevens minister van Defensie in de federale regering van Indonesië, sprak bij de overdracht der soevereiniteit de volgende rede uit, gericht tot de vertrekkende HVK, de hr Lovink.

Oude banden worden hersteld

Toespraak van de SULTAN VAN DJOCJA

„Wij allen gevoelen welk een belangrijk moment dit is voor het Nederlandse en het Indonesische volk, zowel als voor alle volkeren der wereld.

Als wij ons bezinnen op het belang van dit oogenblik, beseffen wij dit te dieper, indien wij de overdracht der soevereiniteit, die zo juist te Amsterdam is geschied, en de overdracht van het bewind, die wij aanstonds in dit paleis zullen volvoeren, beschouwen in verband met de geschiedenis en met de internationale verhoudingen.

Een ieder, die zich van de loop der geschiedenis van de Aziatische volkeren rekenschap geeft, weet, dat aan het einde van de 19e eeuw de nationalistische stromingen in geheel Azië zijn ontstaan. De Aziatische volken, die steeds de leiding der Westerse volkeren hadden gevolgd, begonnen hun eigen kracht te beseffen en kwamen in beweging om zelf de leiding in handen te nemen op alle gebieden, die het bestaan van vrije volken betreffen.

De beweging ter verkrijging van de vrijheid is in het algemeen gegrondvest op politieke, sociale en economische beginselen, afkomstig uit de Westerse landen. De begrippen omtrent democratie, de essentiële volksrechten, socialisme, liberalisme en andere, kwamen naar Azië als een stroom, die hoe langer hoe sterker en groter werd en snel de levensbeschouwingen en de denkwijzen in geheel Azië beïnvloedde.

In het kader van deze grote beweging, die naar de woorden van Uwe Excellentie werd gedreven door „de geest van voorwaarts gaan”, is ook 't Indonesische Volk niet afzijdig gebleven: in deze zelfde periode begon ook de nationale beweging in Indonesië.

Aanvankelijk was het uiteraard zeer moeilijk om de sterke Westerse invloed met een eigen geestesbezit tegemoet te treden. Dikwijls werden Indonesiërs beziel met een geest „meer Westers dan die der Westerlingen”, want zó groot was de invloed van het Westen dat deze lieden losgeslagen werden van de Oosterse beginselen.

Doch langzamerhand slaagde het Indonesische volk erin, zich zelf terug te voeren tot het „eigen geestesbezit” zonder daarbij de kernen of de vruchten van geest en cultuur, uit 't Westen gebracht, te verwerpen.

Ofschoon toentertijd aan verschillende zijden veel misverstand bestond, of foutieve interpretatie werd gegeven aan de nationalistische Indonesische beweging, waren er onder de Nederlanders niet weinigen, die een ruimere visie hadden en de ziel van 't Indonesische nationalisme konden begrijpen.”

„Na de tweede wereldoorlog” zo vervolgde Zijne Hoogheid, „hebben vele

Aziatische landen hun vrijheid verkregen; ik breng in herinnering India, Pakistan, Ceylon, Burma, en de Philippijnen. De Indonesische vrijheidsbeweging verkreeg haar hechte vorm bij de Proclamatie van 17 Augustus 1945. Van die datum af ontwikkelde de vrijheidsbeweging zich zeer snel. Hoe deze beweging zich vervolgens ontplooidde, is algemeen bekend. De weg was lang en de moeilijkheden waren talrijk, doch door Gods goedheid en door de zware inspanning van alle positieve krachten, zowel van Nederlandse als van Indonesische zijde, is dit doel, waarnaar wij zolang hebben gestreefd, vandaag formeel bereikt.

Het is hier en op dit oogenblik gepast, indien ik hen gedenk, die ons reeds naar het hiernamaals zijn voorgegaan als gevolg van de uitoefening van hun plicht voor land en volk.

Indien wij denken aan hen, die in de achter ons liggende tijden hun denkkraft hebben gegeven, om deze grootse dag tot werkelijkheid te maken, mogen wij niet vergeten de „Committee of Good Offices”, opgevolgd door de „United Nations Commission of Indonesia”, die als afgezanten van de Veiligheidsraad hun waardevolle leiding en hulp hebben gegeven, zodat het Nederlandse en het Indonesische volk hun duistere weg hebben kunnen verlaten tot deze luisterrijke dag.

Indonesië staat op deze dag voor een nieuw tijdperk, een tijdperk, dat vele verplichtingen brengt en zeer wel mogelijk ook vele moeilijkheden. Doch met een sterk en rustig hart treden wij dit alles tegemoet. In de periode van strijd, zo juist verstreken, zijn moed en zelfvertrouwen ontstaan in de ziel van ons Volk. Op deze basis zijn wij in staat, onze taak van vernieuwing en opbouw in ons zo juist geboren Land te verrichten.”

„Het is vanzelfsprekend, dat moed en zelfvertrouwen alléén niet voldoende zijn, om de taak, die zo zwaar en zo veelomvattend is, te volbrengen. Daarom aanvaarden wij van ganser harte de bijstand van andere volken, in het bijzonder van het Nederlandse, dat kundig is en ervaren en de oprechte wens koestert om ons Volk te helpen.

Hetgeen in het Unie-statuut omtrent samenwerking is vastgelegd, geeft gelegenheid tot wederzijdse hulpverlening in het gemeenschappelijk belang en tot heil van het Nederlandse en het Indonesische volk.

In de afgelopen jaren is in Indonesië reeds veel tot stand gebracht in overeenstemming met het Indonesische volks-eigen. De resultaten zullen wij tot grondslag maken van de opbouw in de komende tijden.

Deze dag valt voor Uwe Exc., voor het Nederlandse Volk en voor anderen die

SULTAN VAN DJOCJA

Christen zijn, binnen de sfeer van Kerstmis. Ik geloof, dat dit een gunstig teken is voor de sfeer van de toekomst. Ik bid, dat de komende tijden bij voortduring doortrokken mogen zijn van de geest van het Kerstfeest, hetwelk betekent het brengen van innerlijke en uiterlijke vrede en welbehagen voor het Nederlandse Volk, het Indonesische Volk en andere volken op de gehele wereld.

Zoals reeds meermalen in de afgelopen dagen door Z. Exc. de President, Ir. Sukarno, is uiteengezet, is het Indonesische Volk, een volk, dat in vrijheid de idealen koestert om bij te dragen tot hecht en duurzaam geluk en vrede in de wereld. Van deze idealen wordt getuigd in de Preambule van de Voorlopige Constitutie van de Republik Indonesia Serikat, waarin zijn opgenomen de vijf Grondbeginselen: erkenning van de Goddelijke Almacht, humaniteit, nationaal besef, democratie en sociale rechtvaardigheid. Naar mijn mening zijn deze vijf Grondbeginselen niet alleen geschikt als principes van de R.I.S. doch tevens om de vrede te versterken tussen alle volken der gehele wereld.

Tenslotte wil ik enige woorden richten tot Uwe Excellentie persoonlijk, die straks ons en ons Land zal verlaten. Ik spreek de hoop uit, dat Uwe Exc. en Haar gezin een voorspoedige reis naar Nederland mogen hebben. Ik geloof, dat Uwe Excellentie na aankomst in Nederland het zaad der vriendschap tussen het Nederlandse en het Indonesische Volk zal zaaien, opdat de oude banden tussen beide volken thans worden hersteld, op nieuwe grondslagen van wederzijds belang”.

Bestel onze fraaie Kalender 1950

Prijs f 2,50. Postrekening 14574, Oost en West, Dr Kuypersstraat 5, den Haag.

FEDERATIEVE RECHTSSTAAT

BESCHOUWING VAN IDE ANAK AGOENG GDE AGOENG

Ide Anak Agoeng Gde Agoeng, tot voor kort minister-president van Oost-Indonesië en thans minister van de federale regering der R. I. S., schreef voor „De Locomotief” het volgende artikel:

De taak van de thans samengestelde eerste Regering van de Republiek Indonesia Serikat kan in één woord aldus worden samengevat: deze Staat, die gestalte geeft aan ons Indonesische nationale ideaal van vrijheid en onafhankelijkheid, tot een levende werkelijkheid te maken.

Vrijheid veronderstelt, met betrekking tot de gemeenschap gezien, orde en rechtszekerheid: waarachtig vrij is immers slechts degen, die de vrijheid van anderen weet te eerbiedigen en die kan leven in de zekerheid, dat zijn vrijheid door zijn omgeving zal worden gerespecteerd. Onafhankelijk in de ware zin des woords en in blijvende betekenis zijn slechts dat land en dat volk, die kunnen steunen op de realiteit van eigen innerlijke, nationale krachten.

Op twee dingen vooral zal daarom in de eerste plaats de aandacht moeten worden gericht. In de eerste plaats het beginsel, neergelegd in onze Constitutie, en zich onmiddellijk aansluitend bij de algemeen geldende richtlijnen van menselijkheid en humaniteit, waarop de Préambule dezer Grondwet zich beroept: het beginsel, dat de R.I.S. een hecht gefundeerde en georganiseerde Rechtsstaat moet zijn, binnen welk territoir onverkorte veiligheid de rechtszekerheid van persoon en have voor allen zonder onderscheid zal worden gehandhaafd, zodat de nationale krachten in een geordende maatschappij tot ongedwongen ontplooiing kunnen komen. Ten tweede 'n staatsbouw van zodanige structuur, dat het onderscheid in aard en aanleg der talrijke populaties, die het grote gebied van de R.I.S. bevolken, in hun wezen en werkelijkheid kunnen worden gehandhaafd en

ANAK AGOENG

beschermd, omdat juist deze eigen wezenskenmerken de voedingsbodem zijn voor maatschappelijke krachtsontplooiing, die aan het nationale geheel van land en volk der R.I.S. ten goede zullen komen.

De thans gevormde regering der R.I.S. zal zich bij het bepalen der koers van haar bewind en beleid door deze inzichten moeten laten leiden. Zij zal in haar omvangrijke taak en grote verantwoordelijkheid zich gesteund en gedragen moeten kunnen weten door de nationale krachtsinspanning van héél het volk en

van alle bevolkingsgroepen, in al haar lagen en geledingen. Die krachtsinspanning zal het beste tot ontwikkeling kunnen worden gebracht en in stand gehouden, als zij gevoed kan worden door de eigen levenssfeer, waarvan in de onderscheiden gebieden, die in de R.I.S. hun federatieve eenheid vonden op de basis van vrijwillige samenwerking en in de overtuiging van onderlinge lotsverbondenheid hun politieke en economische eenheid hebben gevonden. Op deze wijze zal het dichterwoord: „Zó groeien alle volken tot één volk” binnen de levenskring der R.I.S. een werkelijkheid worden, en zullen de door deze federatieve rechtsstaat samengebundelde volken der R.I.S. tezamen en als Natie sterk en blijvend met ere in de wereld kunnen staan.

Daarom is volgens mijn overtuiging het federatieve beginsel geen probleem van schrijftafel-discussie, doch een erkenning van de werkelijkheid, dat de staatsvorm, die recht doet aan het beginsel van regionale autonomie en zelfwerkzaamheid, voor Indonesië de grondslag vormt voor nationale krachtsontwikkeling. De wijze, waarop dit beginsel zijn praktische uitwerking en tastbare vormgeving vindt, is een vraagstuk, waarin de Regering wijzend en leidend optreedt, doch waarbij Zij zich allereerst zal dienen te baseren op de wensen der bevolking van de onderscheiden gebieden, zoals deze, met de middelen der democratische, georganiseerde staatkundige samenleving, tot uitdrukking kunnen worden gebracht volgens de regelen, die de Wetgevende Macht van Regering en Volksvertegenwoordiging tezamen daarvoor zullen stellen.

DIRK VAN ADRICHEM

Philips Dirix van Adrichem was een befaamd „glaes-maker”, dat is vervaardiger van gebrandschilderde glazen, te Delft, waar hij lid was van het Sint Lucasgilde. Tegen het einde van 1630 vertrok hij, om ons onbekende redenen, met zijn gehele gezin, bestaande uit zijn vrouw, drie zoons en twee dochters, naar Indië. Van zijn kinderen stond de jongste, Dirck geheten, op de scheepsrol ingeschreven als medevarende „sonder gage”. Dit is begrijpelijk, daar hij nauwelijks 1½ jaar oud was: gedoopt te Delft 19 Juni 1629. Hun schip, uitgerust door de Kamer-Delft en derhalve Het Wapen van Delft geheten, kwam na een voorspoedige reis de 6de Juli 1631 op Batavia aan. De vader, uitgezonden in de rang van onderkoopman, kreeg reeds 30 Mei 1631 zitting in de Schepenbank, maar hij moet kort daarop zijn overleden, daar zijn vrouw na enige tijd wordt aangeduid als „weduwe van Philips van Adrichem”. Men rouwde in Indië niet lang en in 1636 ging zij een tweede huwelijk aan met Hendrik Man. Met de lotgevallen der verdere familieleden zullen we ons hier niet bezighouden, doch ons bepalen tot die van de jongste zoon.

Dirck van Adrichem trad reeds op zijn 12de jaar in dienst van de Compagnie; hij werd namelijk in Maart 1642 „ten aensien redelijk in 't schrijven is avancerende” benoemd tot jong-assistent te Surat te tegen een gage van 10 gulden per maand, „sonder meer”. Hij moet uitnemend hebben voldaan; althans in 1647, op zijn 18de jaar, wordt hij door de directeur van dit „emportante comptoir” bevorderd tot assistent op 30 gulden; nauwelijks twee jaar later volgt bevordering tot onderkoopman en in 1651 krijgt hij de qualiteit, gage en rantsoen van koopman. Nog ditzelfde jaar wordt hij aangewezen om deel uit te maken van een deputatie, die de afgebroken handelsrelaties met Basra of Bassora, aan de samenvloeiing van Euphraat en Tigris gelegen, moest trachten te hervatten. Voorlopig gelukte dit en Van Adrichem werd met enige anderen daar achtergelaten; hij als de leider. Evenwel blijft hij er niet lang; reeds tegen het einde van 1652 vinden we hem terug op Surat, waar hij nu geruime tijd werkzaam blijft. In 1656 krijgt hij er de belangrijke functie van opperkoopman, dat is hoofdadministrateur en secunde persoon, plaatsvervanger van de directeur. Als die directeur, Leonard Winninx, in 1661 verlof vraagt om te repatriëren, beveelt hij Van Adrichem krachtig als zijn opvolger aan. Hij acht deze ten volle geschikt, „te meer door lanckwylige continuatie in dese quartieren genoegsame bequaemheden tot dat ambt met sich draegt”. Hoewel er naast hem twee invloedrijke reflectanten waren, onder wie Cornelis Speelman, hebben gouverneur-generaal en raden, hoofdzakelijk afgaande op de aanbevelingen van Winninx, onze Van Adrichem benoemd tot „provisioneel directeur”, welke benoeming Heren-XVII in September 1662 hebben goedgekeurd. Hij was toen 33 jaar.

* * *

Intussen had Van Adrichem een zeer gewichtige opdracht gekregen. In het rijk van de Grootmogol (Hindostan), waarvan Surat een der belangrijkste havens was, had van 1657 tot 1659 een felle successiestrijd gewoed, waaruit ten slotte de vermaarde keizer Aurengzeb als overwinnaar naar voren was getreden. Hij zou bijna 50 jaar het bewind voeren en dat in vele opzichten op voortreffelijke wijze. Voor 's Compagnies handel waren de oorlogsjaren een „strop” geweest en bij het optreden van een nieuwe vorst was het allereerste vereist deze met zijn troonsbestijging te „congratuleren”. Ook was het dringend nodig de oude contracten en vrijbrieven te bevestigen, te vernieuwen en zo mogelijk uit te breiden. Want geen Indisch vorst achtte zich gebonden door contracten en overeenkomsten, welke zijn voorgangers hadden verleend. Van zijn kant wenste de nieuwe Grootmogol de militaire steun van de Compagnie te verkrijgen tegen de Portugezen. Daar voelde de hoge regering te Batavia niets voor „gemerckt wy hier om de negotie en niet om de militie lagen”. Een en ander maakte het noodzakelijk een

gezant naar de jonge vorst te zenden. Maar wie? Daar zat men te Batavia mee in een impasse. Ten slotte nam de regering het eigenaardige besluit tot ambassadeur te benoemen „den directeur Leonard Winninx ofte synen successeur Dirck van Adrichem”. De beslissing moest maar worden genomen door de raad te Surat, die er het best over kon oordelen! Zo werd de verantwoordelijkheid in een zo belangrijke zaak aan een plaatselijke raad opgelegd. Gelukkig voor deze bleef Winninx krachtig aandringen op een zo spoedig mogelijke terugkeer naar Patria en het eind van het lied was, dat de regering Van Adrichem benoemde. Zij tekende diens Instructie of Commissie op de 22ste September 1661.

* * *

De voorbereiding voor een dergelijke gewichtige ambassade vorderde veel werk en tijd en eerst 3 April 1662 kon Van Adrichem de reis naar Delhi aanvaarden. Het was een hele karavaan, welke die dag Surat verliet: paarden, ossewagens, kamelen, alle beladen met mensen, draagstoelen, geschenken voor de vorst, zijn adviseurs en ambtenaren, kleding, tenten enz. Het eigenlijke gezantschap bestond uit zes Europeanen, onder wie een opperchirurgijn, benevens een Hindu-tolk. Een militair geleide, bestaande uit inheemse troepen, moest voor de veiligheid zorgen. Na drie maanden, 4 Juli, bereikten men Agra, waar een Nederlandse loge bestond en waar men ook enige Jezuïetenpaters aantrof. Deze kwamen de Nederlandse gezant verwelkomen.

Het was tot dusver geen plezierige reis geweest; men werd enkele malen door semi-zelfstandige vorstjes gedwongen doorvoertol te betalen, had enige malen rovers af te slaan en leed ernstig door gebrek aan drinkwater. Maar ernstiger dan dit alles was het onderweg ontvangen bericht, dat Aurengzeb gevaarlijk ziek was. Sommige berichten spraken zelfs van zijn dood. Mochten die berichten juist zijn, dan kon men er wel op rekenen, dat een nieuwe successie-oorlog zou uitbreken en dat het gezantschap der „hoedendragers” (Europeanen) zou worden geplunderd.

Inderdaad bleek de vorst ernstig ziek te zijn geweest, maar de crisis te hebben doorstaan. Intussen was Van Adrichem langzaam doorgereisd en zo bereikte het gezantschap de 9de Augustus Delhi. Zes dagen tevoren was de vorst zo verre hersteld, dat hij voor het eerst weer een bad had kunnen nemen.

Nu volgden, naar Oosterse trant, dagenlange besprekingen, terwijl verschillende hoogwaardigheidsbekleders rijkelijk moesten worden beschenken, om hun voorspraak bij de vorst te verwerven. Ook deze zelf kreeg prachtige geschenken: Arabische paarden, draagstoelen, kostbare stoffen, zwaardklingen, Japanse lakwerken, zilveren paardetuigen, paradijsvogels enz. Ten slotte werden de meeste wensen der Compagnie ingewilligd en na een verblijf van 82 dagen in Delhi kon het gezantschap 1 November 1662 de terugreis naar Surat aanvaarden. De Grootmogol schonk Van Adrichem een dolk met gouden gevest en scheid en gaf hem een dito, benevens een paard en een erekleed mede voor de gouverneur-generaal Maetsuycker. De terugreis verliep vrij vlot en 13 December was het gezelschap op Surat terug. Een der Europese leden, de secretaris Ferdinandus de Laver, was in Delhi ernstig ziek geworden en naar het gezondere Agra overgebracht waar hij echter was overleden. De kosten van de ambassade beliepen het kapitale bedrag van ruim 63.500 gulden, waarvan iets minder dan de helft was besteed aan geschenken „voor dat prodigale hoff”. Maar de Indische regering was met het bereikte resultaat ten zeerste voldaan, zoals zij openlijk verklaarde.

* * *

Nadat Van Adrichem van zijn succesvolle zending was teruggekeerd, benoemde de hoge regering hem nu definitief tot directeur van Surat, welke functie hij tot dusver maar provisioneel had bekleed. Bij die gelegenheid wilde zij hem een nieuw verband laten tekenen voor

vijf jaar, maar daar had hij bezwaar tegen. Hij verlangde het land te zien, dat hij als baby van 1½ jaar had verlaten. Daarom verzocht hij de regering te volstaan met een driejarig verband. Gouverneur-generaal en Rade vroegen daarop de goedkeuring van Heren-XVII, die er mede accoord gingen. Toen zij het besluit daartoe tekenden, was Van Adrichem bereids overleden, 26 Juni 1665, in de ouderdom van 36 jaar. Zijn weduwe, Esther de Solemne, dochter van de kapitein-militair David de

Solemne, en nog maar 25 jaar oud, trad goed twee jaar later in het huwelijk met niemand minder dan de latere gouverneur-generaal Rijckloff van Goens, die zij een dochtertje schonk. Enige dagen na de geboorte van dit meisje overleed zij echter. Van Goens liet te harer herinnering een grote zilveren gedenkpenning slaan, waarvan een exemplaar aanwezig is in het Koninklijk Penningkabinet te 's-Gravenhage.

Dr F. W. STAPEL

Schoonheid in simpele dingen

Nu de soevereiniteit aan Indonesië is overgedragen wordt van ons geëist ons nader te bezinnen, welke nieuwe wegen ingeslagen dienen te worden om bestaande banden vaster te knopen en eventueel nieuwe banden te leggen tussen Indonesië en Nederland. Meer dan voorheen moeten culturele bindingen worden verinnigd, meer dan voorheen dient men in Nederland begrip te krijgen van het cultuurbezit van de volkeren in Indonesië. Want zonder begrip is geen waardering mogelijk en zonder waardering is van een wezenlijke samenwerking geen sprake. Het heeft nu geen zin meer te wijzen op hetgeen in het verleden goed of fout is geweest, wat Nederland heeft gepresteerd, of waarin Nederland te kort is geschoten. Wel echter heeft het zin om de les van het verleden ter harte te nemen en zodoende te pogen nieuwe fouten te voorkomen. Want een feit is het, dat voor de oorlog veel te veel de nadruk viel op het economisch aspect van de binding Indonesië—Nederland en veel te weinig aandacht werd besteed aan kwesties op cultureel gebied. Nogmaals, het heeft geen zin meer om de schuldvraag te stellen; van veel groter belang is het om niet in die zelfde fout te vervallen.

In deze artikelen wil de schrijver getuigen van de schoonheid van simpele dingen om zodoende een bescheiden bijdrage te leveren voor bovenbedoelde waardering. Hiertoe zal hij putten uit het wonderlijk rijke arsenaal van de volkskunst en wel meer in het bijzonder uit de rijkdom van motieven en patronen, zoals die nu nog

worden toegepast in de sierkunst van de volkeren in Indonesië. Het is een cultuurbezit van de gewone mens, dat in beschouwing wordt genomen; niet het werk van de individuele kunstenaar.

In Nederland is volkskunst als levend cultuurbezit reeds lang niet meer aanwezig. Wat ons echter nog rest — ook al wordt dit min of meer kunstmatig in het leven gehouden — treft ons door naïviteit en natuurlijkheid. Het is kunst, die gemakkelijk aanspreekt en toch dikwijls ontroert door werkelijke schoonheid. Het is de uiting van hetgeen de volksziel bewoog, niet de expressie van een uitzonderlijk begaafd individu.

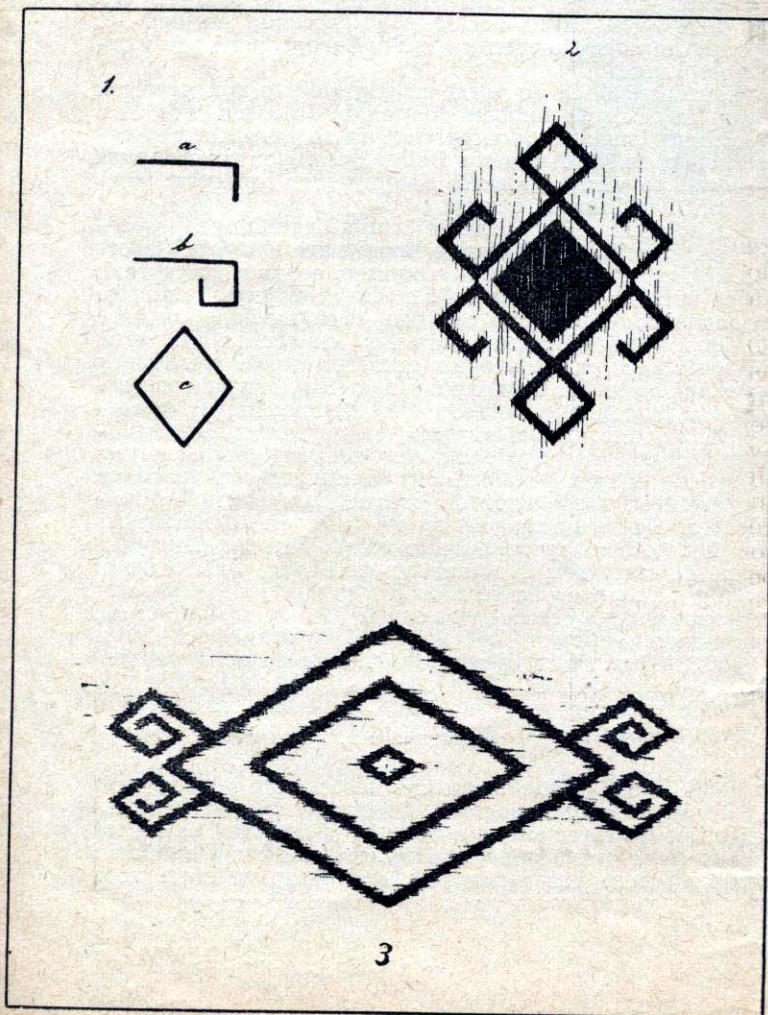
Zo is ook de sierkunst van de volkeren in Indonesië een „kunst van alle dag”. In kleding en huisraad, in muziekinstrumenten en wajangspelen, in vrijwel alle voorwerpen, waarmee deze mens in aanraking komt, heeft hij de objecten gevonden om zijn drang tot versieren te verwerklijken. Van allerlei technieken is gebruik gemaakt en alle mogelijke materialen zijn daartoe aangewend. De laatste jaren zijn heel wat versierde objecten naar Nederland gestuurd als geschenken van „onze jongens over zee”. Voor het grootste gedeelte zijn dit echter voorwerpen, die blijkbaar vervaardigd zijn met het doel om ze als souvenir te verkopen. In elk geval kunnen ze gewoonlijk moeilijk gelden als voorbeelden van Indonesische volkskunst.

Al te veel kwamen mij zgn. batiks in handen, die niets anders bleken te zijn dan bedrukte katoentjes; bovendien hadden de toegepaste motieven en kleuren vrijwel niets gemeen met authentiek batikwerk. Van alle mogelijke plaatsen worden versierde bamboekokers naar hier gezonden, die allen versierd zijn in de stijl van de Toradja's van Centraal-Celebes, maar die zeker niet door Toradja's zijn vervaardigd. Zonder te kort te doen aan de goede bedoeling, die zeker ten grondslag ligt aan het toezenden van dergelijke voorwerpen, moet het mij toch van het hart, dat zo geen juist begrip kan worden gevormd betreffende de sierkunst in Indonesië. Vooral niet, als ook de toegepaste motieven en kleuren aangepast worden aan de waarschijnlijke smaak van de aspirant-koper en allerlei Europees aandoende patronen de plaats gaan innemen van het stijlvolle, oorspronkelijke ornament.

Ook hierin ligt mede een reden om deze artikelen te schrijven.

De rijkdom aan motieven en patronen is echter zo groot, dat het noodzakelijk is een indeling te betrachten. Vooral de beïnvloeding, uitgaande van het Hindoeïsme is in bepaalde gebieden van Indonesië zeer groot geweest en heeft ook op de kunst van het versieren een duidelijk stempel gedrukt. Doch ook de aangewende techniek bepaalt in hoge mate de aard van de versiering. Zo biedt het snijden in hout andere mogelijkheden dan bijv. vlechtwerk; het graveren in metaal is van een andere orde dan het versieren van weefsels.

Dat hier begonnen wordt met de wijze van textiele versiering, die bekend is als ikat-werk, heeft een bepaalde reden. Deze techniek wordt namelijk hoofdzakelijk beoefend door volkeren, die geen, of althans geen rechtstreekse aanraking hebben gehad met de Hindu-cultuur, zoals de Bataks, de Daya's, de Taradja's en de volkeren van Sumba, Sumbawa, Flores, Timor, Sawu, Roti enz. tot en met de eilanden van de Zuid-Wester en de Zuid-Oostergroep. De toegepaste versieringsmotieven zijn in dit ikat-werk minder door van buiten komende invloeden gewijzigd dan het ornamentale gedeelte van het batikwerk op Java en Madura. Juist daarom zijn de versieringsmotieven van dit ikat-werk interessant, omdat

deze ons brengen binnen de sfeer van de oeroude versieringskunst van de Indonesische volkeren.

Dat het karakter van de ornamentiek ook verband houdt met de aangewende techniek, maakt het nodig iets te zeggen van de wijze, waarop een ikatweefsel tot stand komt.

Bij het kleuren van katoen stond men voor de moeilijkheid, dat de ter beschikking staande plantaardige kleurstoffen moeilijk in de vezel dringt. Men zal gebruik moeten maken van een kleurbad en de te verven doek, of de te verven draad hierin gedurende een vrij lange tijd moeten onderdompelen. Zodoende kan men wel één kleur aanbrengen, doch geen motieven verwerken. Hiertoe is men alleen in staat door een afdekkings-techniek toe te passen, waardoor men de inwerking van de kleurstof op een bepaald gedeelte van doek of draad verhindert. Alle oorspronkelijke versieringstechnieken van textiele stoffen zijn op dit beginsel gebouwd.

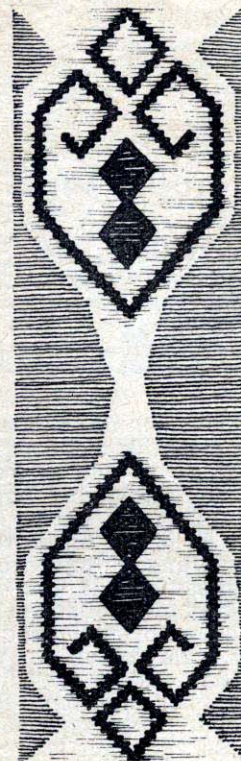
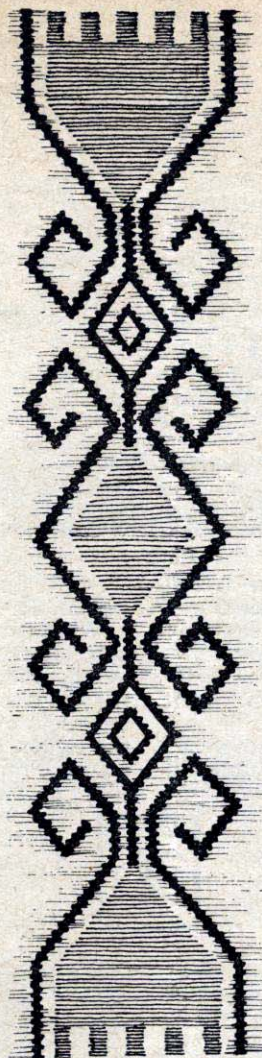
Bij het ikatten (mengikat = binden) gaat men nu als volgt te werk. (Het volgende geeft alleen het beginsel). Alvorens tot weven over te gaan, worden de scheringsdraden op een apart raam gespannen, waarvan de lengte ongeveer overeenkomt met die van het weefgetouw. Vervolgens vormt men deze scheringsdraden tot bundeltjes door steeds een gelijk aantal (bijv. een vijftal) naast elkaar liggende draden samen te nemen. Dan omwint men deze bundeltjes met een soort vezel — bijv. ageltouw — op die plaatsen, waar de eerst aan te leggen kleur niet mag inwerken. Gesteld, dat men eerst blauwkleuring toepast, dan zal na onderdompeling, drogen en verwijdering van de aangebrachte vezel een blank motief te voorschijn komen tegen een blauw fond. Alleen zal dit motief niet scherp afgetekend zijn, daar de kleurstof iets onder de vezel dringt.

Begrijpelijk is, dat men meerdere kleuren en ook kleurmenging kan toepassen, waarbij dan steeds opnieuw de vereiste gedeelten door middel van vezel dienen te worden afgeschermd. Na dit totale procédé worden de scheringsdraden in de zelfde volgorde op het weefgetouw gespannen, waarna men met behulp van een één-kleurige inslagdraad het weefsel vervaardigt.

Bij bovengenoemde volkeren is het ikatten op de scherping regel. Ook het ikatten van de inslagdraad vindt in bepaalde streken van Indonesië toepassing en zelfs dat van scherping- en inslagdraden, maar deze technieken blijven nu onbesproken.

Wat dadelijk opvalt bij de beschouwing van op de scherping geïkatte weefsels is het sterk geometrische karakter van de motieven en van de totale opbouw. Dus streng volgehouden regelmaat in de verdeling van het te versieren vlak en een opbouw uit de motieven door middel van het eenvoudige naast-elkaar-plaatsing en (of) tegenover-elkaar-stelling. Alles verloopt volgens een duidelijk te herkennen meetkundig schema.

Bij nadere beschouwing van de motieven blijkt een zeer groot gedeelte opgebouwd uit een klein aantal, zeer eenvoudige grondvormen. Deze ornamentale elementen zijn de haakfiguur, de sleutelfiguur en de ruit (waaronder ook het vierkant moet worden gerekend). Door middel van deze elementen (zie fig. 1a, 1b en 1c) is men in staat gesteld allerlei combinaties tot stand te brengen. Een eenvoudig voorbeeld van een combinatie van ruiten en sleutelfiguren geeft voorbeeld 2. Vergelijking van de andere motieven met dit gegeven voorbeeld doet gemak-

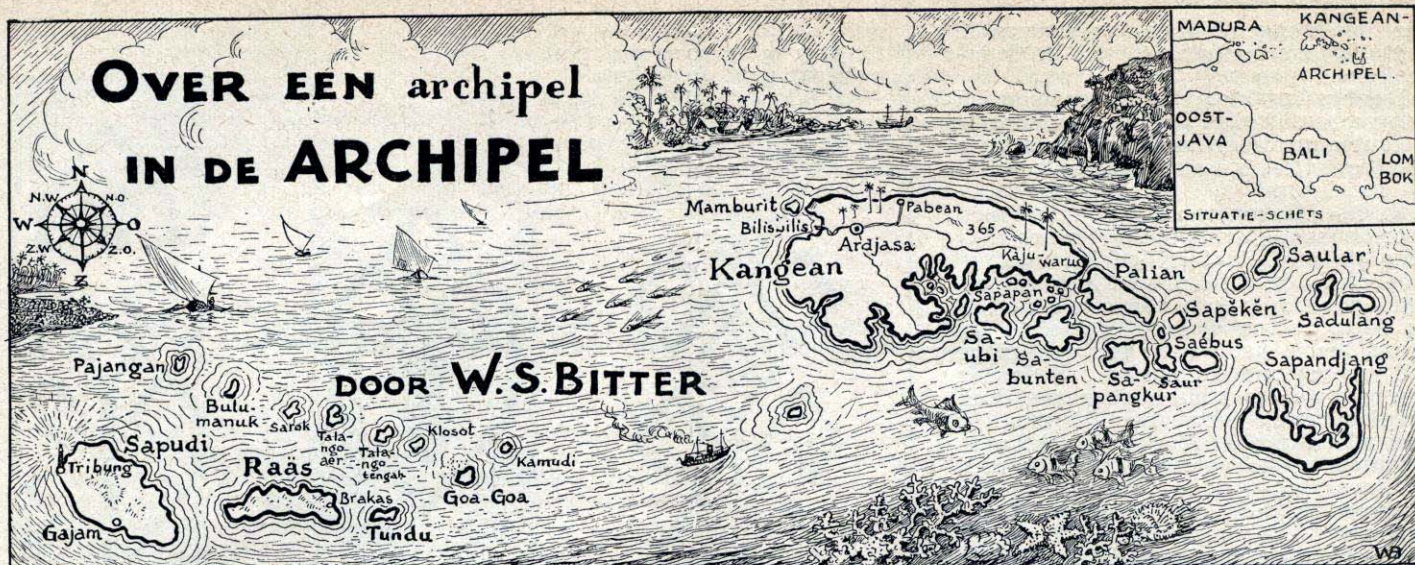
kelijk zien hoe slechts kleine wijzigingen optreden en toch door uitbreiding van de combinatie, verplaatsing van de aangrijppingspunten en bepaalde accentueringen is men er in geslaagd het karakter van de motieven ingrijpend te wijzigen. Voorbeeld 3 is een motief, afkomstig van ikatwerk van de Daya's. Het niet aangrijpen van de sleutelfiguren aan de hoekpunten van de ruit geeft het geheel een bijzonder karakter. De voorbeelden 4, 5 en 6 zijn eveneens afkomstig van de Daya's. Hier zijn ruit en sleutelfiguur gebruikt om randversieringen op te bouwen. In deze ornamenten zijn de ruiten niet altijd volledig gegeven; dikwijls zijn ze gehalveerd, waardoor andere combinatiemogelijkheden ontstaan. Toch tonen deze voorbeelden duidelijk aan, dat in deze simpele motieven werkelijke decoratieve schoonheid zich kan openbaren.

F. A. WAGNER

Het volgend nummer van „Oost en West”

zal verschijnen op

ZATERDAG 28 JANUARI 1950

Weet U hoeveel eilanden samen de Indonesische archipel vormen? Zijn ze eigenlijk wel eens officieel geteld en waar kan een vorser zo iets te weten komen? Zeker is, dat het totaal een flink eind boven de twee duizend ligt. Het valt me telkens op, dat bij het voorlichtingswerk, speciaal onder de jeugd, bij de rondleidingen op „Indonesische tentoonstellingen” bijvoorbeeld, de gemiddelde schoolleerling, maar ook de man-in-the-street meestal niet meer dan de heel grote eilanden als Sumatra, Java, Borneo, Celebes en soms bovendien nog enkele kleinere kan opnoemen, maar boven de twintig komt men maar zelden. Die andere tweeduizenden-zóveel zijn vrijwel algemeen onbekend. En toch is het grootste deel daarvan bewoond door honderdduizenden Indonesiërs! Ze zijn heus nog wel de moeite waard.

Van één van die groepen van kleine eilandjes, waarover in Nederland nog weinig bekend is, wil ik U eens het een en ander vertellen, omdat ik eenmaal het bijzonder voorrecht heb gehad deze te bezoeken.

Gaat U eens mee naar Kangean? Weet U waar dat ligt? Nooit van gehoord? Een paar dagen stomen van Madura naar het Oosten. In die wondermooie archipel liggen nog ongeveer tachtig eilandjes van verschillende grootte en belangrijkheid. Samen zijn ze bijna 900 km² groot en er wonen meer dan honderdduizend mensen.

We vinden in Indonesië twee woorden voor „eiland”, n.l. „Pulau” of „Pulu” en „Nusa”. Nu is het merkwaardig, dat in de Kangean-archipel de meeste namen van die eilandjes beginnen met „Sa”, wat zeer waarschijnlijk een afkorting van „Nusa” is. Zo kennen we o.a. Sa-pudi,

Sa-ubi, Sa-bunten, Sa-pandjang, Sa-ëbus, Sa-sèël, Sapeken, Sa-pangkur, enz.

Wanneer ik Zondagsavonds wel eens luister naar de zgn. „hersengymnastiek”, het spelletje om te peilen, hoe ver de encyclopaedische kennis gaat van bepaalde groepjes uit ons volk, denk ik soms: wanneer vragen ze nu eens iets over Indonesië, Suriname of de Antillen? Maar die liggen te ver buiten de Nederlandse gedachtensfeer.... „Kunt U mij drie plaatsen op Kangean noemen?” klinkt dan

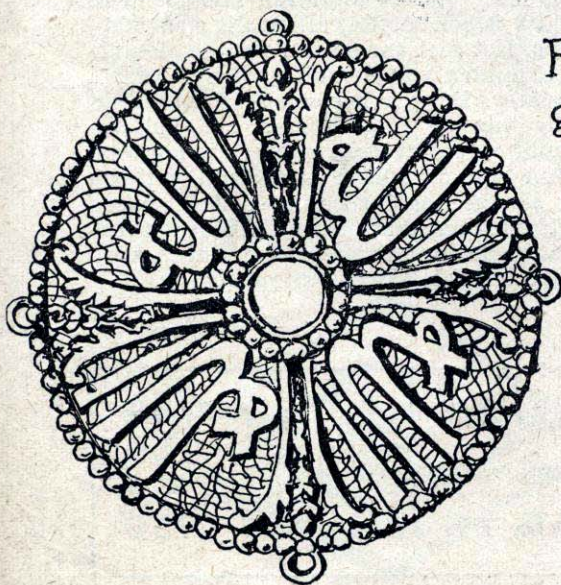
de stem van Jan Boots. En prompt antwoordt dan natuurlijk een willekeurige juffrouw uit een kousenfabriek te Aarlanderveen: „Ardjasa, Kalisangka en Pabean!” Applaus... en dan gaat het zoemertje. „Weet ik veel?” We kennen Hatta en Sukarno en hebben wel eens van Borneo gehoord. Dat is voldoende. - Maar alle gekheid op een stokje; wat gaat het ons eigenlijk aan, als we niet tot dat betrekkelijk kleine, Indische of oud-Indische kliekje” behoren, dat nog belangstelling heeft voor al die honderden groene juwelen-bouquetten, waar de witte branding tegen goudgele stranden opslaait, in de diepblauwe Indische Oceaan.

Ach, en dan komen weer al die herinneringen! Hoe was het ook weer, toen ik tussen die sprookjeswereld doorvoer, van eiland naar eiland? Zoveel beelden zweven me dan voor de geest... Hoe was het ook weer? Ik laat het licht spelen in de parelmoeren regenboogkleuren, die me tegenstralen uit een rijstlepel, uit een „loklak-schelp”, kunstig gesneden door de havenmeester van Gajam, „Gödjom” noemt de Madurees dat kleine plaatsje. Het staat niet op de grote Bos-atlas, maar het ligt op het eiland Sapudi, „Apodai” zegt de bevolking aldaar. Ja, het is ver weg en eenzaam en er is geen bioscoop, maar er wonen toch nog meer dan vele duizenden mensen, goedwillende, hardwerkende Uniepartners, Indonesiërs.

Alles is tenslotte maar betrekkelijk in zijn belangrijkheid en wanneer we ons afvragen, of we gelukkiger worden, wanneer we al deze details weten, is het antwoord: natuurlijk niet!

Toch is het wel aardig nu eens lekker niet over die „afgegrasde” grote eilanden te schrijven, doch over de typische dingen van die nijvere volkjes van vissers, landbouwers en veetelers, die hun rustig bestaan leiden — of lijden? — op deze vergeten plekjes in die eindeloos grote Archipel.

„Hoe kom je daar?” zult U misschien vragen. Nu, vroeger ging dat vrij gemakkelijk per Gouvernementsstomertje, dan wel met een zeilprauw of een „soppèk”. Had je last van zeeziekte, dan was dat gedobber niet altijd een pleziertje. De oude „Loewoek”-zaliger, een scheepje, dat de bijnaam droeg van het dronken zeehobbelpaardje, bracht je tenslotte toch te bestemde plaatse. Maar het kwam ook wel eens voor, dat de drie-maandelijke vergadering van de 33 kléboens of dorps- hoofden bij het districtshoofd in Ardjasa niet door kon gaan, omdat de wind ongunstig was of de zee te woelig. En haast of spoed zijn begrippen, die in dat afgelegen wereldje niet gelden. Dan wachtte men maar rustig op beter weer.

Filigrain
gouden
borst-
versiering
van
Sapèkèn
~*~

Het even vermelde zeekasteel onderhield de geregelde communicatie van Madura met Java, Bali en de Kangean-archipel en wanneer de Assistent, Resident van Sumenep, het oostelijkste Regentschap van Madura, een dienstreis naar Kangean maakte, stapte hij 's nachts om twaalf uur te Kali-anget aan boord en bereikte de volgende dag in de morgen Gajam, op het eiland Sapudi. Daar werd dan in een primitief logeergebouw het bestuurswerk afgedaan. Zoet water was daar zó schaars, dat er gebaad werd met zeewater en een klein kannetje putwater om de kleverige ziltigheid af te spoelen.

Sapudi is een merkwaardig eilandje, weinig vruchtbaar. Zelfs wordt er teelaarde uit Bali aangevoerd per zeilpauw, die dan in een soort „bloempotjes”, in de rotsachtige bodem uitgehakt, wordt gelegd en met mais wordt beplant. Maar landbouw is op „Apodai”, zoals de Sapudiër zijn eiland noemt, niet het voornaamste bestaansmiddel. Vissen in de ranke zeilpauwtjes, waarmee men zich ver van de kust waagt, is voor dit eiland het belangrijkste. Er kwam eens een man van Sapudi op mijn kantoor te Sumenep. Hij toonde mij een briefje, waaruit bleek, dat hij een klein bedrag aan „visrechten” moest betalen. . . . U raadt nooit aan wie! Aan het Hoofd van plaatselijk bestuur in Djambi, dus helemaal op Sumatra! Toen ik vroeg, of hij daar vaak ging vissen, klopte dat precies. Je staat soms versteld over de enorme afstanden, die de zeevarende volken in Indonesië afleggen om de kost te verdienen!

Aan de noordwestpunt van Sapudi staat een flinke stenen vuurtoren bij Tribung, een nuttig bakken voor menig schip, dat in deze streken in allerlei richtingen tussen vele koraalriffen zijn koers moet zoeken. De route naar Australië loopt hier langs. Maar we lichten de volgende morgen al weer het anker en zeggen dit lieflijke oord vaarwel. We steken over naar Raäs. Daar kan je heerlijke inktvisjes eten en trakteert men zijn gasten op een enorm stuk puur vet, afkomstig van de dikke ronde staart van het zgn. „vetstaartschaap”. Eet smakelijk! Maar het bijna vijftig vierkante kilometers grote Raäs kent nog andere geneugten. Zoals op Madura het rennen van stieren, voor een slede gespannen, een geliefkoosde volks-sport is, de onvolprezen „keräpans”, zo amuseert men zich op Raäs met „töktokan”, stierengevechten. Dit lijkt niets op de Spaanse corrida, waar door mensen een stier op ridderlijk-elegante wijze wordt geslacht, neen, het is op Raäs een eerlijke krachtmeting tussen stier A en stier B, die moeten trachten, elkaar volgens de regels van het spel, kop-aan-kop, over een bamboelat te drukken. Aan lange touwen, verbonden met de ring, waarmee hun neustussenschot is doorboord, worden beide vechtersbazen elk door twee stevige kerels in bedwang gehouden, om te voorkomen, dat ze elkaar met de horens zouden „duiken”, want dat is „freekick”! Van te voren zijn de kampvechters triomfantelijk rondgeleid; elke stier „komt uit” voor een bepaalde „thiesa” (dorp) en met schel getoeter van klarnetten en wild „tandakken” speciale wijze van dansen) worden de prachtige gespierde beesten opgezweept tot feller strijdlust. Dan klinkt telkens het korte „tok!”, waarmee de koppen tegen elkaar botsen. Onder luid gejoel der menigte, als bij een voetbalwedstrijd in het stadion, gaat het gevecht voort, tot één der stieren met beide achterpoten de lat heeft overschreden en zijn tegenstander geheel heeft achteruit gedrukt.

Als we Raäs hebben bekeken, wordt het tijd met een sloepje weer aan boord te komen en gaan we, vol van nieuwe indrukken, naar Kangean, het „grote” eiland, het „centrum” van onze archipel. Zodra we bij het houten steigertje te Bilis-bilis landen, wat alleen met hoog water mogelijk is, valt ons

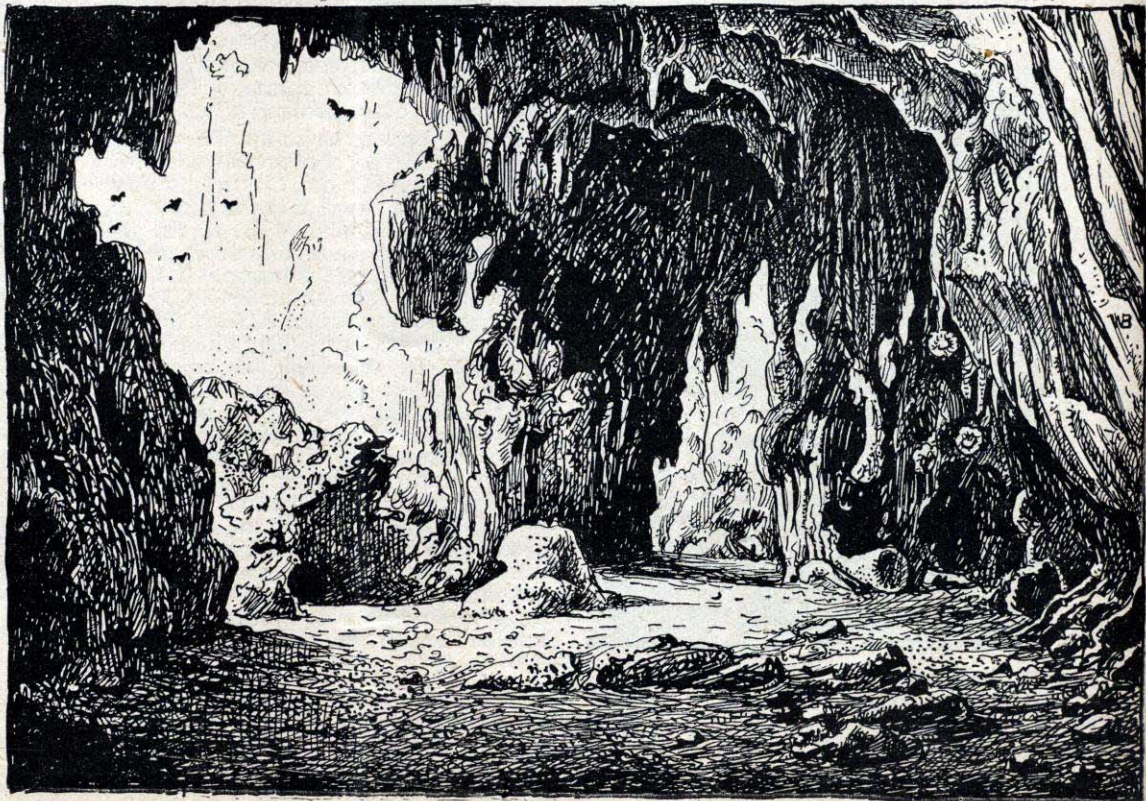
oog op een waarschuwbord: „Verboden klapperratten (badjings, een soort eekhoorntjes) in te voeren”. Dat lijkt wat grappig, maar dit schadelijke knaagdier, dat dikwijls door kinderen tam als speelmakker wordt meegenomen, komt op Kangean niet voor: ze kunnen die vernielal daar missen als kiespijn. Vandaar dat de kokospalmen er zo prachtig en gaaf uitzien! Vandaar dat er streng tegen invoer van de klapperrat gewaakt wordt!

Van de „haven” rijden we glorieus naar Ardjasa, de „hoofdstad” van Kangean. Daar moet je heus niet zo min over denken! Het dorpje ligt er wat aardig en in de slechte oude tijd woonde er zelfs een controleur van het Binnenlands Bestuur, nu vervangen door een districts-hoofd. Als attentie voor zijn ega hebben we van de vaste wal van Madura tien kilo ijs, goed in houtwol verpakt, meegenomen. Daarvan is tijdens het transport weliswaar negen kilo gesmolten, maar het restant wordt met gejuich ontvangen om er de „koele dronk” extra mee te frapperen.

Kangean is een mooi vruchtbaar eiland. Er groeit zelfs djatihout, ook prachtige bananen, er zijn interessante druipsteengrotten in het heuvelterrein en de hoogste top is bijna 365 meter hoog. Of de oude zendeling, die er zovele jaren het evangelie heeft trachten te verspreiden, er nog werkt? Ik betwijfel het. Hij leefde daar eenzaam, maar deed jaar-in, jaar-uit zijn plicht en volbracht er zijn heilige roeping, hoewel slechts zeer weinig Kangeaners het doopsel ontvingen.

Dicht bij Kangean's N.W.-punt, vlak tegenover het eilandje Mamburit, is voor natuurliefhebbers iets wonderschons te beleven. De toenmalige controleur had een roeibootje laten construeren met een dikke glazen ruit in de bodem. Wanneer je daar doorheen naar de zeebodem keek, op de zo-even genoemde plek, verscheen er een sprookje in de meest fantastische kleuren, een „zeetuin”, zoals de vakterm luidt. In het kristalheldere water zag je tot zeven meter diep de als vlammetjes blinkende tropische visjes, de krabben en zeesterren, de zeeanemonen, zee-egels en schelpdieren tussen de veelvormige en veelkleurige koralen heen-krioelen. Zo iets moois ziet een mens maar zelden in zijn korte leven. Ik vroeg aan één der roeiers, die een ervaren duiker was, of hij voor een gulden een diep-paars stuk koraal voor mij wilde ophalen. Graag voldeed hij aan die gril en toen hij het kleinood der zee boven water bracht. . . . was het asgrauw. De stralenbreking had de kleur getoerd.

De tocht te paard naar de grotten zal ik nooit vergeten: ze doen voor de grotten van Han en Remouchamps in de Ardennen niet onder. Alleen is de ene spelonk ontoegankelijk door een steeds bewegend gordijn van slangen, die de ingang verspert, terwijl zwermen piepend krijgende vleermuizen een ondraaglijke stank verspreiden. In de andere grot zijn prachtige stalactieten en stalagmiten, die zich gedeeltelijk in een ondergronds riviervtje bij het fakkellicht weerspiegelen.

De Goa Koneng of gele grot op Kangean.

Velerlei toonaarden van velerlei instrumenten

De primitieve en de oosterse kunst vindt men in ons goede vaderland vrijwel alleen in de musea voor volkenkunde, waaraan wij overigens niet rijk zijn. Zij hebben hun naam niet mee want „land- en volkenkunde” noch „ethnografie” zijn uitdrukkingen, die de gemiddelde Nederlander snel naar een museum vermogen te lokken. Ze herinneren hem te zeer aan ietwat droevige aardrijkskundellessen uit zijn H.B.S.-tijd, waarin hij aan de hand van „blinde” kaarten denkbeeldige reizen diende te maken dan wel de in- en uitvoerproducten van een onbelangrijk oord moest opdreunen. Toch doet hij zichzelf schade want zowel het Leidse, het Rotterdamse en het Amsterdamse museum (beter bekend als Indisch Instituut) bevatten de schoonste zaken. De directies zijn trouwens in de loop van de laatste veertig, dertig jaren ook wel met hun tijd meegegaan. Ik herinner me b.v. nog als de dag van gisteren dat het Rotterdamse Museum voor Land- en Volkenkunde een soort pakhuis, vol tot berstens toe gevulde kasten was, waarin de kunst volkomen tussen de Kitsch en de onbelangrijkheid verdween. En ziet nu zo'n tentoonstelling van aanwinsten uit de jongste drie jaren eens aan, welke daar thans wordt gehouden. Een zeer grote verscheidenheid van voorwerpen heeft men daar met veel zorg in vitrines geëxposeerd: alles met smaak en overleg tezamen gelezen en met een liefde tot één geheel

gevoegd, welke als het ware wordt overgedragen op de bezoeker. Die heeft overigens alle reden, zich te verbazen, vooral wanneer hij zelf ook wel probeert zo'n beetje te verzamelen. Hij weet dan dat de prijzen van goede stukken buitensporig hoog zijn (zo men in ons land al iets kan verwerven), dat in het buitenland de Amerikaanse musea grote concurrenten zijn en dat — naar men hem had verteld — van oude voorwerpen uit Amerika helemaal niets meer te koop is.

En daar vindt hij nu opeens in ene zaal voortreffelijke stukken Peruaanse aardewerk en weefsels, een prachtige bronzen plaat uit Benin, een collectie Hindoe-Javaanse bronzen, Mexicaanse potten, Eskimovoerwerpen, een schoon Han grafpaard, een zeldzame houten Avalokiteshvara-figuur, amuletten van de Zuid-Oostereilanden, voorwerpen uit het Zuidzee-gebied en uit Afrika. Kortom, een uiterst gevarieerde collectie, welke door de speurzin (en heus ook wel eens door een gelukkig toeval) stuk na stuk in de handen van de directeur en van de conservator van het Rotterdamse Museum is geraakt. Eigenlijk kan men de betekenis van zo'n tentoonstelling van aanwinsten niet hoog genoeg aanslaan. De afwisseling maakt dat zelfs de lieden, die niet van musea houden, ongewild een beeld van de rijke, oneindige gevarieerdheid van de primitieve kunst krijgen. Bovendien wordt hij, die wel als „liefhebber” of „bewonderaar” kan gelden, weer eens geconfronteerd met oude en nieuwe zaken, welke toch altijd weer even boeiend zijn.

Neemt b.v. zo'n kleine Peruaanse pot als de hierbij afgebeelde, een stuk dat eeuwen vóór dat Columbus voor Europa de nieuwe wereld ontdekte, is vervaardigd. Wat is de eerste gedachte, die bij de tegenwoordige beschouwer opkomt? Picasso. Ziet het eveneens gereproduceerde drijfwerk uit Frans aequatoriaal Afrika, dat als beschermgeest werd gezet bij de manden met de schedels der afgestorvenen van de stam. Wat zegt men? Paul Klee. En wanneer ik naga hoe mijn zoontje van vijf jaar een mannetje tekent, blijkt het dat hij ook tot een in vele opzichten overeenkomstige vormspraak komt. Wie zich bij het beelden bewust of onbewust baseert op het wezen der dingen (en een kind doet dat evenals Paul Klee het deed en men ook aan de eerlijkheid — althans voor een deel — van Pablo Picasso zal moeten geloven)

Beschermgeest voor schedelwand
(Frans Aeq. Afrika)

komt bij een kern aan, die onvergankelijk en voor iedereen begrijpelijk is.

Beschavingen kunnen weliswaar opkomen en wederom vergaan, doch de cultuurgeschiedenis neemt er de tijd toe. Zij laat blijven wat waarde heeft en verloren gaan hetgeen zonder belang kan worden geacht. Dat wordt men hier toevalligerwijze nog weer eens gewaar bij een vitrine, waarin enige modern zilverwerk uit Makassar is uitgesteld. Welk een ontstellend gemis aan artistiek conceptievermogen en aan ambachtelijke kennis treedt uit die paar stukken aan de dag! Het mag allemaal bijzonder goed bedoeld zijn, zo'n zo geheten „herleving”, doch het resultaat van een en ander is beneden alle critiek. Bij het kleinste Parijse handwerksmanntje vindt men zaken, die van meer smaak getuigen. Maar Frankrijk heeft dan ook nog steeds een wereldrijk weten te handhaven!

Wie over een en ander anders denkt kan overigens getroost zijn. Er is een tijd geweest, dat men in Benin de schoonste bronzen vervaardigde zoals de hier aanwezige wandplaat. Maar zelfs van het rijk Benin hebben de Engelse strafexpedities weinig overgelaten toen de innerlijke decadentie daar naar Brits oordeel te ver was voortgeschreden. Men ziet het: de primitieve kunst leidt tot alles, zelfs tot een inzicht in de betrekkelijkheid van het menselijk onderscheidingsvermogen.. Hetgeen op zichzelf weer een der hierboven genoemde kernen van de zaak uitmaakt. Zonder mij buiten het kader van ons blad te begeven en aan politiek te willen doen (waarvan ik trouwens geen verstand heb) vraag ik mij toch af of de tegenwoordige Amerikaanse gezant in Indonesië veel primitieve kunst zal hebben gezien. Jammer!

A. GLAVIMANS

Peruaanse Pot, z.g. Proto Nazca
(50—650 n. Chr.)

Nog vaart een Nederlands smaldeel uit, maar niet langer naar Indonesië..... Voorop de „Heemskerck”, dan de „Karel Doorman” en achteraan de „Johan Maurits”.

KRONIEK VAN SURINAME

DEZE KRONIEK

zal in enkele volgende nummers even onderbroken worden. De schrijver is namelijk met Hr. Ms. Karel Doorman, aan boord van welk schip zich ook Prins Bernhard bevindt, voor een reportagereis naar de West vertrokken. Hij heeft ons toegezegd zijn indrukken in enkele artikelen voor „Oost en West” weer te geven.

Terugblik 1

Wanneer wij — al is het dan al half Januari — nog even terugkijken over het jaar 1949 voor Suriname, dan zien wij dat zich dat jaar in de politiek twee belangrijke gebeurtenissen hebben voltrokken. In de eerste plaats het houden van de eerste algemene verkiezingen op 30 Mei, die als sluitstuk van de gewijzigde staatsregeling een grote democratisering van het bestuursstelsel inluiden. Niet langer een kleine groep van uitverkorenen, maar het ganse volk — Hindustanen en Javanen inclusief — heeft voortaan zijn aandeel in het behartigen van de landsbelangen, maar kreeg tevens ook een eigen democratische verantwoordelijkheid opgelegd. De verkiezingen zelf bleken een succes. Het nieuwe college van algemeen bestuur, dat praktisch tezamen met de gouverneur regeert, bleek zich snel te kunnen inwerken en bleek volkomen voor zijn taak berekend, al bleef haar tussen alle „ups” en „downs” ook tevens de kritiek van de eigen Surinaamse pers niet gespaard.

De tweede ontwikkeling is de interim-regeling. Op 2 Januari 1949 vertrok minister Van Schaik naar de West om de me-

ningen omtrent zulk een regeling te polsen. Met bekwame spoed werd toen de regeling ontworpen en op 6 Mei zonden de Staten van Suriname er hun advies over in. Het leek toen, dat de regeling nog voor het zomer-reces van de Staten-Generaal er door zou komen, maar er kwam toen een kink in de kabel vanwege de amendementen, die er op voorstel van de heren De Kort (gelijkstelling van het onderwijs ook voor kweekschoolonderwijs) en Schermerhorn (huwelijkswetgeving) in werden aangebracht. Er laaide een klein conflict op, omdat Suriname in het bijzonder in het eerste amendement een gevaar zag voor een binnenkort op te richten algemene kweekschool, waarin alle gezinden zouden kunnen worden ondergebracht (en die inmiddels opgericht is). Gelukkig bleek Suriname kort daarop bereid een tussenvoorstel van de regering te kunnen aanvaarden, zodat de verdere en hernieuwde behandeling van de interim-regeling in de Tweede en Eerste Kamer ongemerkt en dus gesmeerd verliep. De regeling is thans aangenomen. Verwacht wordt, dat zij, na nog enkele voorbereidingen, op 1 Februari in werking zal kunnen treden.

Onder deze nieuwe verhouding, die bedoeld is als een overgang naar de definitieve rechtsorde, waarover de regering in Mei een conferentie met de West wil beleggen, zal de autonomie van Suriname zo ver worden doorgevoerd als de grondwet dat thans toelaat. Tussen de gouverneur en de leden van het college van algemeen bestuur zal een soortgelijke verhouding komen als in Nederland tussen de Koning en zijn ministers bestaat. De Nederlandse wet zal niet meer in de interne aangelegenheden van Suriname kunnen ingrijpen. De vertegenwoordiger in Nederland krijgt grotere bevoegdheden en ook zal het overleg met de West in de Raad van State

worden betrokken, kortom in de praktijk zal men reeds trachten vooruit te lopen op de definitieve rechtsorde, waarbij Suriname, de Antillen en Nederland op basis van gelijkwaardigheid, gelijkgerechtigdheid en vrijwilligheid tezamen één Koninkrijk zullen vormen. Slechts één opmerking zouden wij over deze ontwikkeling willen maken: zij geschiedt zo snel, dat de Nederlandse wetgeving haar bijna niet meer kan bijhouden, maar zij geschiedt toch met voldoende geleidelijkheid, dat een blijvende goede verstandhouding tussen Nederland en de West kan worden gewaarborgd.

Terugblik 2

Op niet-politiek terrein is het in de eerste plaats verheugend, dat — vaak op uitnodiging van Suriname — zoveel Nederlandse deskundigen Suriname hebben bezocht. Wij denken bijvoorbeeld aan prof. à Campo, die zich voor de ontwikkeling van de Surinaamse landbouw interesseert. Uit zijn bemoeiingen en uit zijn samenwerking met dr. Huender, die wegens ziekte Suriname moest verlaten, en met de heer Jonkers van de Westindische afdeling van Overzeese Gebiedsdelen, die eveneens Suriname bezocht, kon de stichting voor de mechanische landbouw voortvloeien, die ten doel heeft grote terreinen door inpoldering voor landbouw geschikt te maken, een project dat ten dele door het Welvaartsfonds zal worden bekostigd en voor een ander, groot deel, door leningen zal worden gedekt.

In Nederland heeft een jaar lang het commissariaat voor Surinaamse zaken gefunctionneerd. Naar de indruk die wij er van hebben: tot volle tevredenheid. Noemen wij van de belangrijke gebeurtenissen voorts nog de reis van de wetenschappe-

lijke expeditie, die haar bevindingen aan de praktijk van Suriname wil dienstbaar maken. Dan was er het bezoek van burgemeester D'Ailly, die veel tot het versterken van de „goodwill” heeft kunnen bijdragen.

Op cultureel gebied kwam in Suriname het Cultureel Centrum Suriname tot stand, dat nauw met de stichting voor de culturele samenwerking in Nederland samenwerkt. Het Surinaamse centrum heeft een praktische kijk op de zaken. Het zenden van Nederlandse kunstenaars wordt zeer gewaardeerd, maar daarnaast is men ijverig begonnen met het oprichten van bibliotheken, het verzamelen van film en ander materiaal: Suriname moet immers ook cultureel zelfwerkzaam worden.

En dan is het nieuwe jaar begonnen met een reis van Prins Bernhard naar de West, die er zeker toe zal bijdragen de banden tussen Suriname en Nederland te versterken.

E.C.L.A.

De heer Gustavo Martinez Cabanas heeft een bezoek aan Suriname gebracht. Hij is Mexicaan en secretaris van de E.C.L.A., de Economische Commissie voor Latijns Amerika van de Verenigde Naties. Hij kwam in Suriname om de mogelijkheid van hulpverlening te bespreken. „Wanneer Suriname er om vraagt, kan het hulp van de E.C.L.A. krijgen”, zeide hij. Nederland is lid van de E.C.L.A. Op de laatste bijeenkomst van deze commissie te Havana had de Nederlandse delegatie verzocht Suriname in de werkzaamheden van deze commissie te betrekken. Er zal nu in Suriname een commissie worden ingesteld, die zal onderzoeken welke hulp voor Suriname gewenst is.

Advies

De Surinaamse Staten hebben advies over het aangaan van de Unie tussen Nederland en Indonesië uitgebracht. Zij gaan er mee accoord, dat Nederland deze overeenkomst met Indonesië sluit, maar zij stipuleren nadrukkelijk, dat hieruit geen verplichtingen voor Suriname mogen voortvloeien. Over de verhouding tussen Suriname en Nederland in het Koninkrijk, dat de Unie aangaat, willen zij later op de Ronde-Tafelconferentie met de West praten. Zij verklaren, dat zij het aangaan van de Unie tussen Nederland en Indonesië, voordat het Koninkrijk tussen Nederland, Suriname en de Antillen tot stand kwam, in strijd met de grondwet achten.

Onderzoek

Een zaak, die de laatste tijd de gemeederen in Suriname in beroering brengt is het onderzoek naar de dood van een tweetal destijds tijdens de oorlog uit Indonesië naar Suriname overgebrachte geïnterneerden, Raedt van Oldenbarneveldt en Van Poelje. Volgens een militair rapport zouden zij op 7 November 1942 in Suriname „op de vlucht” zijn doodgeschoten. Naar aanleiding van een request van de weduwe van een hunner zou een door de procureur-generaal in Suriname ingesteld voorlopig onderzoek hebben uitgewezen, dat hier van een ernstig misdrijf sprake is. De twee geïnterneerden waren tezamen met twee anderen inderdaad gevlucht, doch zij waren kort daarop in een Indianendorp achterhaald en dus weer in gevangenschap. Zij werden tijdens een verhoor van zeer kort bij van achteren doodgeschoten. Dat

de beide andere gevangenen het er levend afbrachten zou te danken zijn aan het optreden van een der militairen, die zich tegen dit langer zinloos neerschieten verzette.

In de Staten van Suriname hebben de leden Findlay, Bos Verschuur en Pengel thans een interpellatie-voorstel ingediend, waarin zij de gouverneur uitnodigen de Staten inlichtingen te verschaffen.

Er is sprake van, dat de procureur-generaal voor het onderzoek ook naar Nederland zal komen.

Het is zeer zeker zaak, dat dit geval, waarover tijdens de oorlog reeds vreemde geruchten de ronde deden, thans geheel aan het licht wordt gebracht.

Allerlei

Er is in Indonesië een vereniging „De Surinamer” opgericht, die ten doel heeft, na de soevereiniteit aan dat gebied is overgedragen, in Indonesië de belangen der Surinamers te behartigen. - De Staten van Suriname hebben een verordening aangenomen, waarbij de Statenleden voortaan een vergoeding van f 300,— per maand krijgen. - In Suriname zijn 36 Wit-Russen aangekomen, ontheemden, die de reis naar Suriname van China uit hebben gemaakt. - De Citrus Centrale is op 14 December in bedrijf gekomen; het bestuur is als volgt: dr. D. S. Fernandes, voorzitter, ir. J. van Beukering, secretaris, mr. P. H. G. van der Brugh, penningmeester, L. J. Balkaran, W. J. Bromet, W. Hardjoprajitno, J. Mastenbroek, J. F. A. Raatgever en P. IJvel, commissarissen. - Er worden thans besprekingen gevoerd om ook een Balata Centrale op te richten. - Het Javaanse Statenlid Soemita is voor een bezoek van twee maanden naar Indonesië vertrokken.

W.

Kroniek der Nederlandse Antillen

Geeft acht!

De acht-acht verhouding beheerst en verhit de Antillische gemeederen; het feit dat Curaçao (90.000 inwoners) en Aruba (45.000 inwoners) beide 8 zetels in de Staten hebben en vermoedelijk zullen houden, ontstemt de Curaçaoenaars en verheugt de Antillianen. Bonaire en de Bovenwinden scharen zich achter die van Curaçao. Massa-betogingen en telegrammen naar Nederland hebben 8—8 tot onderwerp. **Beurs- en Nieuwsberichten** heeft er een nuchter artikel aan gewijd en schrijft:

De kogel is door de kerk. De onzinnige 8—8-verhouding, welke

een volledige miskenning is van de rechten van Curaçao, heeft zich kunnen handhaven. Geen redelijk denkend mens kan haar verdedigen, tenzij hij verblind is of aan zelfoverschatting lijdt. Evenmin als de Curaçaose rechten in het gedrang mogen komen, mogen echter die van Aruba veronachtzaamd worden. Het recht van de Arubanen om zoveel mogelijk hun eigen peultjes te doppen, wordt dan ook algemeen erkend. Voorwaarde is evenwel, dat de Arubanen een stabiel bestuur kunnen garanderen, opdat niet door onverantwoordelijke politieke schermutselingen de welvaart van Aruba en tevens die van de Nederlandse Antillen in de waagschaal wordt geworpen. De wijze, waarop de voltooiing van de Arubaanse haven doorgedreven is, stemt ons weinig hoopvol. Aan de goed-willende elementen en politici zal het niet liggen, maar zolang het dode cijfer beslist en niet het inzicht en de deskundigheid, zal deze goede wil niet veel effect sorteren.

Er zijn verschillende suggesties gedaan om uit de impasse te geraken. Het voorstel van de vice-minister-president Van Schaik was, zoals sommige Statenleden terecht opmerkten, te gecompliceerd en te grootscheeps. Op papier leek het niet kwaad, doch in de praktijk zou het onuitvoerbaar zijn. Een van de overwegingen, waarvan de heer van Schaik uitgaat, is dat Curaçao bijkans vijf/achtste deel van de bevolking der Nederlandse Antillen bevat. Het ware evenwel juist geweest het aantal kiesgerechtigden als uitgangspunt te nemen. De onmogelijkheid van de huidige zetelverhouding zou dan nog sterker in het oog gesprongen zijn. Immers, is het bevolkingsaantal van Curaçao ruim 2 maal zo groot als van Aruba, het aantal kiesgerechtigden is 3 maal zo groot. Er is naar onze mening maar één mogelijkheid: een evenredige vertegenwoordiging, aangepast aan de plaatselijke omstandigheden met dien verstande, dat de Bovenwinden gezamenlijk 1 zetel of elk 1 zetel en Bonaire 1 zetel ontvangen. Aan de eilandbesturen zou in dit geval zoveel macht moeten worden toegekend, dat zij, voor zover het de economisch en financieel onafhankelijke eilanden betreft, zoveel mogelijk over de eigen aangelegenheden kunnen beslissen.

Mr. Cohen Henriquez heeft getracht de gulden middenweg te bewandelen door de andere eilanden gezamenlijk zoveel stemmen toe te kennen, (13), dat zij Curaçao zouden kunnen overstemmen, waardoor de vrees der Arubanen voor een Curaçaose overheersing zou zijn weggenomen. Ook dit voorstel is niet bevredigend. Het erkent niet voldoende de Curaçaose rechten en verplichtingen, die ons eiland jegens de overige eilanden heeft, niet in de laatste plaats jegens de Bovenwinden, welker vertegenwoordigers een

H. M. Koningin Juliana en Z.K.H. Prins Bernhard inspecteren de erewacht voor het vertrek van het smaldeel naar Suriname, de Antillen en Zuid-Amerika.

zeer ongelukkige stap hebben gedaan door voor bestendiging van de 8-8-verhouding te stemmen.

Een oplossing te vinden zal niet gemakkelijk zijn. Doch de problemen zullen minder onoplosbaar zijn, indien de politieke strijdlijn — althans tijdelijk — begraven wordt en onze parlementariërs als Antillianen en niet als partijpolitici de koppen bijeensteken om een uitweg te vinden. Want dat de oplossing niet van overzee moet komen, is nu wel zonneklaar gebleken.

Eigen lot in eigen hand!

Hoogst belangrijk

Het blad Curaçao schrijft:

Onder de vigerende staatsregeling wordt de Procureur-Generaal door de Kroon benoemd. In feite betekent dit dus, dat de Nederlandse Regering uitmaakt, wie onze Openbare aanklager zal zijn. Deze functionaris is het geweten van het volk; hij is degene, die zonder aanzien des persoons aanklaagt en de schuldigen voor de rechter brengt. Wat deze man onafhankelijk moet staan van iedereen — niemand uitgezonderd — is evident en een conditio sine qua non voor de zuiverheid van z'n ambt.

Dit benoemen door de Kroon heeft altijd goed gewerkt; natuurlijk blijven mensen vol fouten en zal men terecht of ten onrechte bezwaren kunnen aanvoeren tegen sommige personen, die hierheen gezonden zijn. Het systeem als zodanig is daarmee niet veroordeeld; trouwens, de genoemde bezwaren kwamen slechts zelden voor. Bovendien is de Nederlandse Regering er toe overgegaan op deze belangrijke post een landskind te benoemen, waardoor tal van bezwaren — b.v. onbekendheid met bestaande toestanden — vervielen.

In de voorgestelde Interim-regeling bleef de benoeming aan de Kroon, maar de Staten hadden hiertegen blijkens hun advies bezwaren. Men wil de benoeming hier houden en wil — als concessie — de Gouverneur raadplegen. Dit advies zou men rustig kunnen lezen en dan overgaan tot de orde van de dag, ware het niet, dat Minister van Schaik hier serieus op ingegaan is. Daarom werd „alarm” geroepen. Afgezien van kleine technische verschillen tussen het voorstel van de Minister en het advies der Staten komt het er dus op neer, dat in de toekomst de mogelijkheid kan komen te bestaan, dat de man, die volkomen onafhankelijk moet staan van iedereen, benoemd wordt door die politieke coöptie, die het op een bepaald moment voor het zeggen heeft. Ieder, die onze politici kent, weet, dat hiermee het „recht” verkracht is. Het gevaar bestaat niet alleen theoretisch — men zou dan nog uit praktische overwegingen met de Staten mee kunnen gaan — maar heel reëel. Beziet men, van welke kant altijd op deze aanleggenheid gehamerd is, dan komt men terecht bij de N.V.P. en ongetwijfeld zullen de juristen in deze partij meer dan iemand anders de consequenties van een benoeming door de Regeringsraad „door” hebben. De rechtskundige capriolen, die reeds thans op Aruba uitgehaald worden, en de wijze, waarop door sommige politici aldaar met recht en gerechtigheid gespot wordt, geven eveneens weinig hoop op eerlijkheid en zuiverheid bij een dergelijke benoeming. Een coalitie zoals in de afgelopen maanden bestaan heeft, wordt daarom terecht een groot en heel reëel gevaar voor de rechtszekerheid op de Nederlandse Antillen. Er is maar één oplossing en die is deze: de andere partijen verenigen zich en keren zich tegen een benoeming van de P.G. door de Regeringsraad.

Zij kunnen dit doen om tal van redenen. Over de ideële zullen we het maar niet hebben — ideaal, moraal en ethiek worden reeds lang bedreigd in ons achtbaar college. Maar de volksvertegenwoordigers van thans doen er goed aan, zich te realiseren, dat zij in de eerste plaats het grootste gevaar lopen bij een benoeming, die partijdig is. Hun eigen „hachje” staat op het spel. Men hoeft heus niet naar Hitler en Mussolini te verwijzen, de omiggende landen tonen duidelijk aan, dat politicus zijn een levensgevaarlijke betrekking is. Wie de toestanden aldaar kent, weet, dat deze opmerking niet overdreven is. Ongetwijfeld zal de Nederlandse Regering vatbaar blijken voor een krachtige manifestatie van alle andere politici samen. Het is duidelijk, dat een benoeming door de Kroon niets af doet aan onze autonomie. Integendeel: de autonomie komt eerst goed tot haar recht als de rechtszekerheid gehandhaafd blijft en ieder rechtgeaard Antillaan zal zich gelukkig prijzen, dat zijn land in de positie verkeert, dat het deze — altijd netelige — kwestie van de benoemingen in handen weet van de hoogste onpartijdige instantie: de Kroon.

Tot zover Curaçao, welk blad in bovenstaande beschouwing een onderwerp van het hoogste belang aanroert. Wij maken melding van deze beschouwing, omdat, naar wij mogen vermoeden, het onderwerp nog tot veel commentaar aanleiding zal geven. De hoogste belangen van een werkelijk democratische samenleving op de Antillen zijn hier immers bij betrokken.

Diversen

De werkzaamheden voor de bouw van een groot modern hôtél op Curaçao liggen stil; alleen de fundamenteen getuigen (voorlopig) van de grote plannen en met deze fundamenteen is men zó'n stuk boven de raming gekomen, dat er nog heel veel golven tegen de Van Slobbe-boulevard moeten slaan vóór het hotel er staat. ...; Kerstmis en Oud en Nieuw zijn op de gebruikelijke wijze gevierd: vol diepe zin in de kerken, vrolijk op straat en in alle clubs; er reed een Kerstman door de stad; het geven van de Bisschoppelijke zegen op het Brionplein was als steeds indruk-

wekkend; het vuurwerk her en der licht en luid. ...; verwacht in de nabije toekomst de verschijning van alwéér een dagblad op Curaçao, ditmaal een ochtendblad; het zesde voor ongeveer 17.000 gezinnen! ...; de heer F. Karner werd consul van Oostenrijk. ...; het heeft dit jaar ongekend veel geregend op Curaçao en men zag ongekende bloemen opbloeien in het niet-meer-zó-dorstige paradijs. ...; in de tuin van het Curaçaose Museum komt een volière met Curaçaose vogels, van diverse pluimage. ...; men zegt dat na invoering van de interim-regeling de heer Gorsira zal optreden als vertegenwoordiger der Nederlandse Antillen in Nederland. ...; Henry Kiës, oud-directeur van de K.N.S.M. op Curaçao werd handelsadviseur van de firma John G. Eman op Aruba. ...; een model schoolgebouw, het Maria College, werd plechtig ingewijd op Curaçao. ...; een onverkwikkelijk en onspor-tief incident had plaats tussen Curaçaose en Arubaanse voetballers waarbij de huidskleur te pas kwam; de kranten stonden er vol van; het enige dat wij er van zeggen willen is, dat zo iets diepere wortels bezit dan de oppervlakkige beschouwer denken kan. ...; de voorzitter van het College van Algemeen Bestuur enz. L. C. Kwartz kreeg een hoge Venezolaanse onderscheiding. ...; de heer F. van Roon trad uit de redactie van Beurs- en Nieuwsberichten. ...; S. Zonenschijn werd Schaakkampioen van Curaçao. ...; het is raar maar waar dat op het rijke, moderne Aruba thans gaslampen in de handel zijn gebracht, die een uitkomst zijn voor hen die het met petroleum moesten doen tot nu toe. ...; er is een tentoonstelling van werk van H. N. Werkman geopend in het Curaçaose Museum. ...; steeds maar lieden gaan in opdracht en op kosten van Cultureel Contact culturele studiereizen maken, nu weer. ... de toneelspeeler Paul Storm, die. ... de culturele behoeften van Suriname en de Antillen gaat „bestuderen”, in één maand! ...; de Amerikaanse olie-mensen op Aruba hebben hun nieuwe ultra-moderne Esso-Club in gebruik genomen. ...; Beurs- en Nieuwsberichten betrok een nieuw kantoor en kreeg een nieuwe drukkerij, die van de Curaçaose (Staats)-Courant in de Theaterstraat; het blad ziet er nu veel beter uit. ...; een bekende, vriendelijke, populaire figuur op Curaçao, de Surinaamse juffrouw Gaddum („tante Claartje”) werd op haar 75ste verjaardag hartelijk gehuldigd. ...; de waterprijzen zijn aanmerkelijk verhoogd op Curaçao. ...; de arbeiders in de C.P.I.M.—C.S.M. en A.P.M. (de Nederlandse olie-bedrijven) kregen een pensioen-fonds. ...; de vernieuwde Gereformeerde kerk op Mundo Nobo is met grote plechtigheid in gebruik genomen. ...; de C.P.I.M. organiseerde een huisvuil-tentoonstelling: „Vaardige Handen”. ...; een vreemd lang vers van Charles Corssen kwam, in een bizar bandje, van de pers (een culturele gebeurtenis voor de Antillen) ...; een stichting Cultureel Centrum Aruba met F. Steenmeijer als voorzitter en dr. Joh. Hartog als directeur, is opgericht. ...; Aruba kreeg zijn Café-restaurant-dancing „Lido”. ...; mr. C. A. Pekelharing werd als rechter geïnstalleerd. ...; Ksenia Prochorowa Amerikaans pianiste, concerteerde onder minimale belangstelling. ...; Philipsburg op Sint Maarten krijgt een nieuwe R.K. kerk. ...; de Staten hebben in de episode, door deze Kroniek bestreken, slechts één vergadering op 28 en 29 December gehouden, die zich over enige avonden (en nachten) heeft uitgestrekt. Het behandelde had geen wijdere dan plaatselijke betekenis; belasting en bezuiniging waren de belangrijkste onderwerpen; de belastingverhoging is aanvaard, de benzine wordt duurder en er komt inkomstenbelasting op de, tot nu toe, geheel belastingvrije Bovenwinden. Er werden klachten geuit over hoge inkomens van sommige ambtenaren en allerlei plaatselijke aangelegenheden werden incidenteel of principieel besproken op deze rustige vergaderingen, welker verloop ons geen aanleiding geeft details te vermelden.

EL.

DE VROUW EN INDONESIË

UIT DE DAPOER

SEROENDENG

100 gr. gedroogde, geraspte klapper,	1 lepel ketoembar,
150 à 250 gr. gepelde katjang goreng,	1 lepel djienten,
1 grote ui,	1 theelepel goela djawa,
4 knoflookpitjes,	1 theelepel trassi,
1 theelepel laos,	1/2 dl. asemwater,
	Sambal oelek, zout,
	30 gr. boter, marg. of olie.

De ui en de knoflook zeer fijn hakken of raspen en met de rest van de kruiden in de boter, de margarine of de olie fruiten. (plm. 5 minuten). De goela djawa, het asemwater en zout er goed doormengen. Daarna de geraspte klapper toevoegen en het geheel op een zacht vuur onder langzaam „roeren” goudbruin en droog laten bakken. Op het laatste ogenblik de gepelde katjang goreng er bij strooien en even mee verwarmen. Seroendeng kan in een goed gesloten bus of stopfles maandenlang bewaard worden.

OENAH

VERENIGINGSNIEUWS

AFD. 's-GRAVENHAGE. De bijzondere bridgedrive op 23 December a.p. had een zeer vlot verloop. Door het grote aantal deelnemers konden aardig wat prijzen, zowel wild- als andere prijzen, beschikbaar gesteld worden. De stemming was zeer geanimeerd, zodat tot omstreeks middernacht kon worden doorgespeeld.

Vrijdag 13 Januari 1950 zal de eerstvolgende gewone bridgeavond zijn, waarvoor enige verrassingen in petto gehouden worden.

Dan volgt 27 Januari wederom een drive, waarvan de bijzonderheden op de avond van 13 Januari bekend gemaakt zullen worden.

Alle avonden hebben in de Marijkezaal van Hotel Centraal te 's-Gravenhage plaats.

AFD. GRONINGEN. Op Vrijdag 16 December hield Drs. P. H. Creutzberg in de grote bovenzaal van het Concerthuis een voordracht over de in het vorig jaar gehouden natuurwetenschappelijke Suriname-expeditie. Met veel geestdrift en op een vlotte wijze vertelde spreker ons van de moeilijkheden, waarmee hij en zijn tochtgenoten te kampen hebben gehad en ook van de prettige herinneringen, die hij van de samenwerking met de bosnegers en de Indianen heeft behouden. De vertoning van een door hem opgenomen smalfilm gaf ons mede een beeld van de prachtige natuur in West-Indië. Door de grote opkomst hebben velen van deze voordracht kunnen genieten.

AFD. BREDA. Op 11 December overleed te Breda op tachtigjarige leeftijd de Heer C. J. Asselbergs. De ontslapene was niet alleen een zeer vooraanstaand Bredenaar, doch ook een Nederlander van formaat, die zich geheel belangeloos op schier elk gebied verdienstelijk heeft gemaakt. Sterk van lichaam en helder van geest, was de Heer Asselbergs tot aan zijn dood toe een harde werker van de gemeenschap. Indië was na zijn loopbaan als officier van het K.N.I.L. zijn 2de vaderland geworden, Indië had hij lief gekregen. Is het dan een wonder, dat hij voor alles wat Indië betrof, zijn beste krachten gaf. Onze Vereniging vond in hem een bekwaam afdelingsvoorzitter, daarnaast werkte de overledene tot aan zijn dood voor het Comité Nederland helpt Indië en voor Pilita. Het Hoofdbestuur erkende zijn verdiensten van onze Vereniging door hem op zijn tachtigsten verjaardag de zilveren legpenning toe te kennen, de afd. Breda maakte hem bij zijn aftreden als Voorzitter in 1948 tot hare Ere-Voorzitter. Namens het Hoofdbestuur en mede namens de afd. Breda heeft de Voorzitter van de afdeling aan zijn groeve enkele woorden kunnen wijden ter herdenking van de overledene. Het Bestuur van de Afd. Breda vermeent in zijn geest te handelen, door zich niet te lang te verdiepen in het gevoelig verlies, maar onmiddellijk naar zijn voorbeeld verder te werken in het belang van de Vereniging in het algemeen, van de Afdeling in het bijzonder, want ook hij liet zich niet van zware tegenslagen uit het veld slaan, ook hij bleef aan de arbeid. Dat hij moge rusten in vrede.

AFD. ALKMAAR. Op 15 December j.l. vond in het Wapen van Heemskerk de filmvoorstelling plaats, verzorgd door de heer J. W. van Eck van het departement van Overzeese Gebiedsdelen. Ongeveer 70 belangstellenden waren tegenwoordig, waaronder enige militairen. Vooraf hield de heer Van Eck een korte inleiding over de adat, de zeden en gewoonten die een heilige achtergrond hebben. De eerste film Peoples of the East gaf in prachtige kleuren o.m. de volksdansen op Java en Bali weer. De tweede film liet zien hoe de genie in korte tijd een Baileybrug aanlegt. Ook het moeilijke maar mooie werk van een afdeling van het Rode Kruis werd in beeld gebracht. Na de pauze werden de films vertoond die gemaakt waren ter gelegenheid van het bezoek van H.K.H. Prinses Juliana aan Suriname en Curaçao. De avond werd besloten met een filmpje, twee handen ineen, dat de samenwerking tussen Oost en West uitbeelde. De voorzitter der afdeling, de heer S. W. Arntz, opende en sloot de bijeenkomst met een opwekkend woord.

AFD. BUSSUM. In de Ledenvergadering van 12 October j.l. is de Heer C. Huisken benoemd tot Voorzitter onzer Afdeling.

Donderdag 19 Januari 1950, om 8.15 uur, zal voor leden en geïntroduceerden van de Kon. Ned. Ver. „Onze Vloot” en van de Kon. Ver. „Oost en West”, Afd. Bussum, in de grote zaal van Concordia spreken: Lt. Admiraal b.d. C. E. L. Helfrich, over: Betekenis van zeemacht en de toekomst. Na de pauze zal een Marine-film worden vertoond. Toegang voor Leden en Introduce(e)s van beide Verenigingen gratis. Terzake zullen de Leden nog een afzonderlijke mededeling ontvangen.

AFD. ROTTERDAM. Sedert September 1949 werden voor onze leden de volgende lezingen gehouden. Op 4 October spraken de heren Ir. J. H. Schijfsma en J. Verboom. De heer Schijfsma besprak de realiteit van het Nieuw-Guinea-ideaal. De heer Verboom gaf een algemene beschouwing over de omstandigheden van de verschillende minderheidsgroepen in Indonesië, die dreigen in grote nood en onzekerheid te geraken bij de bestuursoverdracht.

Op 9 November trad voor ons op de heer L. Coomans de Ruiter met een lezing, getiteld: „Dwars door de Minahassa”.

Op 16 December was de avond gewijd aan de Steppenvolken van Oost-Afrika, nl. de Wagindiga, een stam van ongeveer 300 zielen, en de Masai, een veel grotere stam, die evenwel steeds in zielenaanal achteruit gaat. Over de zeden en gewoonten en het land van deze stammen vertelde Dr. P. Julien ons het een en ander, hetgeen hij met film en lichtbeelden verduidelijkte.

Op 16 Januari hopen wij de nieuwe kleurenfilm over Bali van de Kon. Rotterdamse Lloyd te laten zien. In Februari komt de K.L.M. film „Over Caraïbische Stranden” en de lezing van de

heer A. C. Leenders over „30 jaar K.L.M.” met film. In Maart krijgen wij de film „Waka Boen” van de heer P. Creutzberg.

AFD. DEVENTER. Op 29 Nov. organiseerde de Ned. Reisver. afd. Deventer, in samenwerking met de afd. Deventer van „Oost en West” en het Indisch Landbouwmuseum een Indische Filmavond, onder auspiciën van de afd. Cultureel Contact van het Dept. O. G., met als spreker de heer J. W. van Eck.

Op 7 Dec. sprak voor het Indisch Landbouwmuseum en de afd. Deventer van „Oost en West” Dr. Ir. N. H. van Harpen over de indrukken opgedaan tijdens zijn recente reis naar Java en Sumatra. Na, aan de hand van een vóórorlogse kleurenfilm, op zeer instructieve wijze het enorme werk verbonden aan de totstandkoming van een oliepalmondernehmung op S.O.K. te hebben uiteengezet, volgden in een tweetal films beelden van de verwoesting, doch ook van de wederopbouw, dierzelfde onderneming.

AFD. UTRECHT. Ons winterseizoen is goed ingezet. In October werden drie lezingen gehouden, ten dele met films; in November en December ook elk een lezing. Op 13 Januari spreekt de heer L. Coomans de Ruiter over „Borneo's wonderwereld”, met films.

Op 21 Januari wordt te Zeist bij René om 1 uur 'smiddags tezamen met leden van de afd. Zeist een rijsttafel gegeven. In verband met de beperkte ruimte is het aantal deelnemers tot 50 beperkt. Kosten f 5,50.

Op 24 Februari zullen de mooie films „De Willem Ruys” en „Bali” gegeven worden; zoals gewoonlijk Lange Nieuwstr. 106.

De bibliotheek der afdeling is wederom met mooie boeken verrijkt. Iedere Donderdagmiddag is zij geopend van 2 tot 4 uur, Maliesingel 34.

De tweede Donderdag van elke maand theemiddag van 4 tot 6 uur in Esplanade. Werft leden!

OPROEP.

Van de Vereeniging Studiebank te Batavia, welke ons werk op hoge prijs stelde, verkreeg de Koninklijke Vereeniging „Oost en West” de volle eigendom van al haar bezittingen, bestaande voor de ene helft uit effecten en voor de andere helft uit voorschotten en Indische banksaldi, waarvan transfer naar Holland in de eerstvolgende jaren uitgesloten is.

Onze vereniging aanvaardde deze bezittingen, daarbij op zich nemende zoveel mogelijk de werkwijze van de Studiebank na te volgen inzake het verlenen van financiële steun aan jongelieden bij hun studie.

Hieraan zijn de volgende voorwaarden verbonden:

1. voor steunverlening komen alleen in aanmerking jongelui, die uitmunten door studie-aanleg blijktens diploma's en/of getuigschriften.
2. steunverlening wordt uitsluitend verstrekt aan Nederlandse onderdanen, die de bedoeling hebben na volbrachte studie, een werkkring in Indonesië te aanvaarden.
3. de gelden worden in leen verstrekt en moeten na volbrachte studie terugbetaald worden, voor welke betaling zekerheid moet worden gesteld.

Jongelieden, die menen in aanmerking te komen voor deze steunverlening, kunnen schriftelijk daartoe het verzoek richten tot de algemeen secretaris van het hoofdbestuur, Dr. Kuiperstraat 5, te 's-Gravenhage, met uitvoerige opgaaf van redenen, welke steunverlening noodzakelijk maken. Aangezien het voor deze steun beschikbare bedrag beperkt is, kunnen slechts enkele jongelieden daarvoor in aanmerking komen.

Studiecommissie

van de Koninklijke Vereeniging „Oost en West”

OUDERS in Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen, die hun kinderen voor studie in Nederland hebben achtergelaten of die het plan hebben, kinderen hierheen te sturen,

WEET U, dat de studiecommissie van onze Vereeniging tot taak heeft de behartiging van de belangen van kinderen, die op verzoek van de ouders als „pupil” zijn ingeschreven?

Kort samengevat omvat deze taak:

1. Zo nodig afhalen van de boot.
2. Zorgen voor goede huisvesting. Geregeld contact houden met de huisvestende familie en met de pupil zelf.
3. Verzorging van de studiebelangen. Geregeld contact met de schoolleiding en het nemen van maatregelen in het belang van de studie.
4. Het inlichten van de ouders over gedrag en ijver van hun kind(eren).
5. Het beheren van de financiën, waarvan iedere drie maanden verantwoording wordt afgelegd.

Wendt U voor inlichtingen tot de

Studiecommissie, Javastraat 82, s-Gravenhage. Telefoon 111419.

Wilt U dit doorgeven aan belanghebbenden, die ons blad niet lezen?

Officieel Orgaan der Koninklijke Vereeniging

„OOST EN WEST”

Beschermer Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden

Algemeen Voorzitter: Ch. J. I. M. Welter

Algemeen Secretaris: Mr. L. van Son

Algemeen Penningm.: Mej. L. H. Krüger

* * *

De Koninklijke Vereeniging „Oost en West” streeft er naar bij het Nederlandse Volk kennis te kweken van en belangstelling te vergroten in de Gewesten Overzee. Zij geeft een geïllustreerd orgaan uit, onder redactie van het dagelijks bestuur, waarin artikelen worden opgenomen die actuele vraagstukken de overzeese gewesten betreffende behandelen. **Redactie en administratie:** Dr. Kuiperstraat 5, 's-Gravenhage. Tel. 115936. Giro 14574.

Uitgave Three Castles, P. C. Hooftstraat 18, Amsterdam, Telefoon 99 66 2.

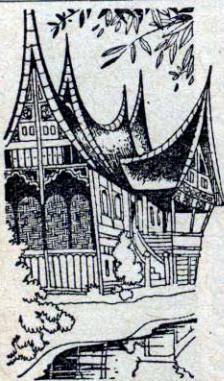
Drukker: Schefferdrukkerij, Dordrecht.

Aanmelding voor het lidmaatschap — per kalenderjaar — kan geschieden bij het secretariaat van het hoofdbestuur, Dr. Kuiperstraat 5, te 's-Gravenhage, zomede bij het Secretariaat van de afdelingen. De contributie bedraagt ten minste f 7,50 per jaar, terwijl het officieel orgaan „Oost en West”, aan alle leden gratis wordt toegezonden. Zij die toetreden als lid na 31 October, betalen een contributie van tenminste f 7,50, welke tevens geldt voor het volgende jaar. Indien vóór 1 December van het lopende jaar het lidmaatschap niet is opgezegd bij een der hoger gemelde secretariaten, wordt dit geacht stilzwijgend te zijn verlengd. Donateurs minimum f 10,— per jaar.

Buiten het lidmaatschap om, is het mogelijk zich te abonneren op het orgaan van „Oost en West”. Het abonnementsgeld bedraagt f 7,50 per jaar. Indien een abonnement niet is opgezegd 14 dagen vóór het einde van het jaar, waarover het abonnement loopt, wordt het geacht zonder meer te zijn geprolongeerd.

Abonnementen kunnen op ieder tijdstip ingaan.

Advertenties: Alle gegevens worden op aanvraag gaarne verstrekt door de Uitgeverij, P. C. Hooftstraat 18 te Amsterdam, telefoon 99 66 2.

Jarenlange ervaring,
vooorlogse kwaliteiten,
perfecte service!

Voor Uw

TROPEN-UITRUSTING

naar

Gerzon
Uw Herenzaak!

AMSTERDAM HAARLEM DEN HAAG ROTTERDAM
GERZON'S FILIAAL TE BATAVIA IS HEROPEND!

PASAR

Kleine annonces van ten hoogste 8 regels. Prijs per plaatsing f 3,50. Teksten aan Uitg. Three Castles, Postbus 535, Amsterdam. Plaatsing geschiedt nadat de kosten zijn overgemaakt op postreken. 5324 t.n.v. Firma H. Oyens en Zonen, Keizersgracht 279-283, Amsterdam, onder vermelding „Voor Three Castles - Pasar”. Opgaven en kosten dienen uiterlijk binnen veertien dagen voor de verschijning van een nummer in ons bezit te zijn.

Mr. H. M. HYMANS**ADVIESBUREAU VOOR DE WOONRUIMTEWETGEVING.**

Viviënstraat 21, 's-Gravenhage. Telefoon 556327.

NEDERLANDSCH INDISCHE HANDELSBANK, N.V.

AMSTERDAM

Singel 250

ROTTERDAM

Mathenesserlaan 235

's-GRAVENHAGE

Lange Vijverberg 11

**Behartiging van
Uw belangen in
Indonesië en het
Verre Oosten**

DEVIEZENBANK

**H. P. Gelderman & Zonen
N.V.**

OLDENZAAL

FABRIKANTEN VAN:

*ruwe-
geverfde-
gebleekte-
en bedrukte katoenen-
celvazel-
en kunstzijden*

Manufacturen

**F KLOOS EN ZONENS
WERKPLAATSEN N.V.**

KINDERDIJK Z.H

TELEF. K 1859. 251

ROTTERDAM 72886

STAALCONSTRUCTIES:

BRUGGEN

KRAANBANEN

SLUISDEUREN

KANTOORGEBOUWEN

LANDBOUWSCHUREN

FABRIEKSGEBOUWEN

HOOGSPANNINGSMASTEN

SPOORWEGMATERIAAL:

WISSELS

KRUISINGEN

LANDBOUWMACHINES:

DORMACHINES

DRAADSTROPERSEN

AARDAPPELROOIMACHINES

VAN NIEVELT: GOUDRIAAN & CO'S STOOMVAART MAATSCHAPPIJ N.V.

ROTTERDAM-ZUID AMERIKA LIJN

Geregelde diensten voor
Passagiers, Post en goederen
tussen **Rotterdam** en

**Brazilië
Uruguay
Argentinië**
vice versa

Hoofdagenten:

VAN NIEVELT, GOUDRIAAN & CO.

Veerhaven 2 Rotterdam

telegram-adres: NIGOCO telefoon 23320

Agenten:

VAN NIEVELT, GOUDRIAAN & CO.

Prins Hendrikkade 86 Amsterdam

telegram-adres: NICOGO telefoon 49931

HBU

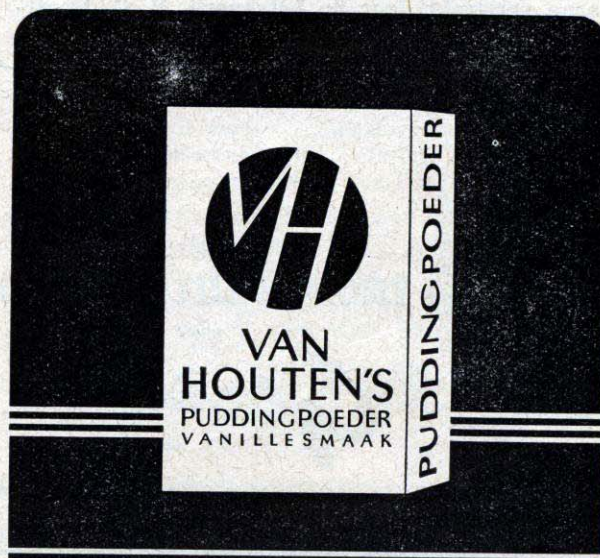
HBU

Wie het **KLEINE** niet eert
is het **GROTE** niet weerd.

Een Rekening-Courant verhouding met onze bank heeft niet alleen het kleine voordeel dat Uw kasgeld rente afwerpt, maar zij heeft bovendien vele grote voordelen. Die grote voordelen worden uitvoerig omschreven in ons boekje „Rekening-Courant ook voor U”. Op aanvraag wordt het U gratis toegezonden.

HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.

AMSTERDAM - DEN HAAG - ROTTERDAM

**VAN HOUTEN'S
PUDDING**

het volmaakte nagerecht!